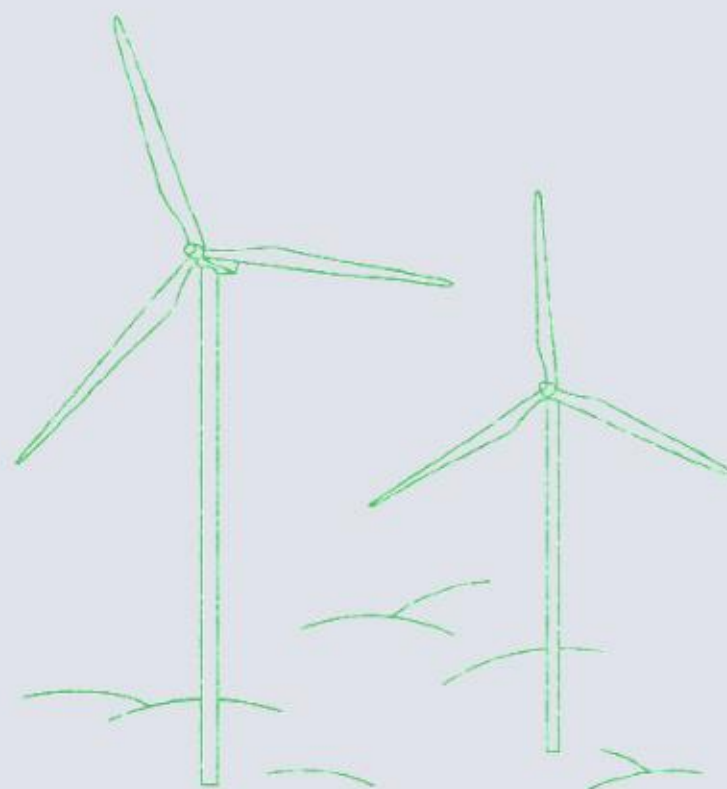
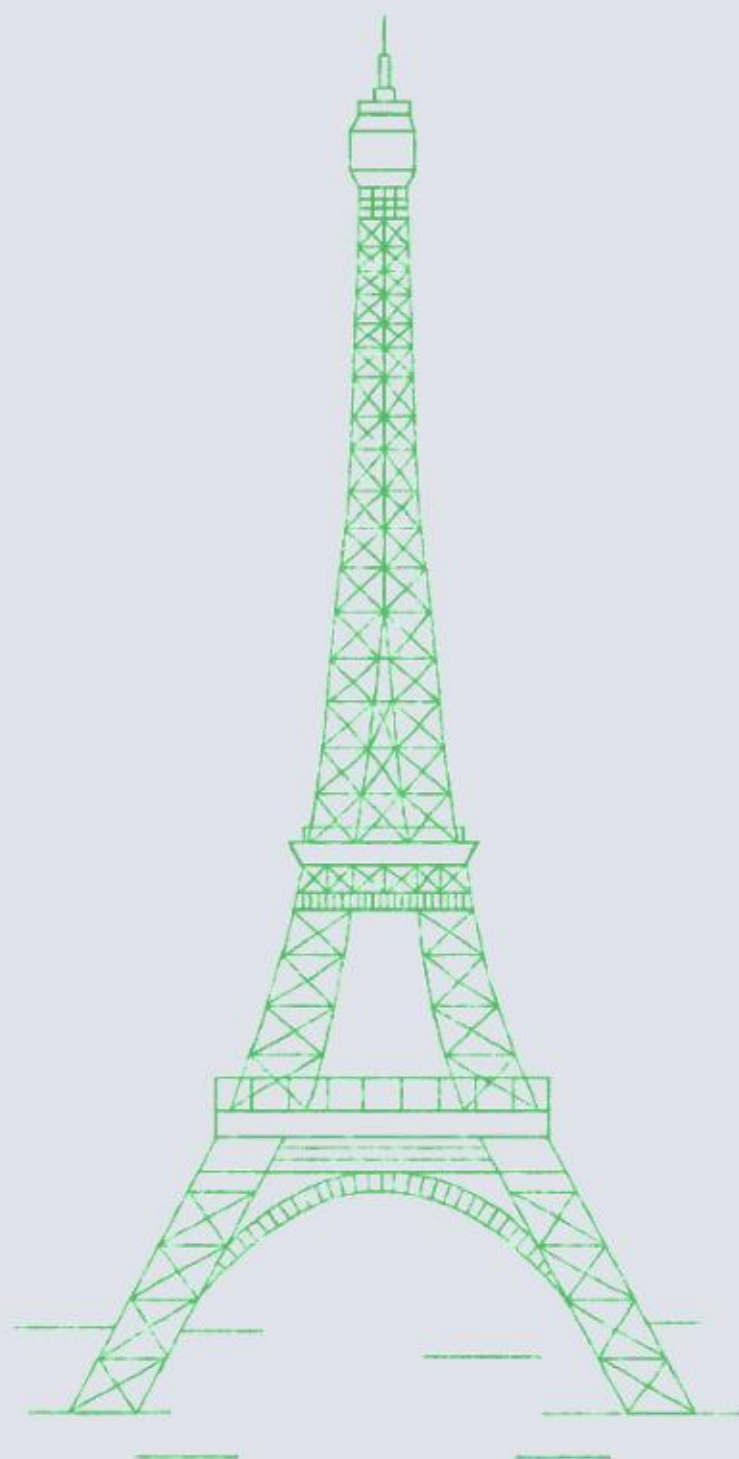
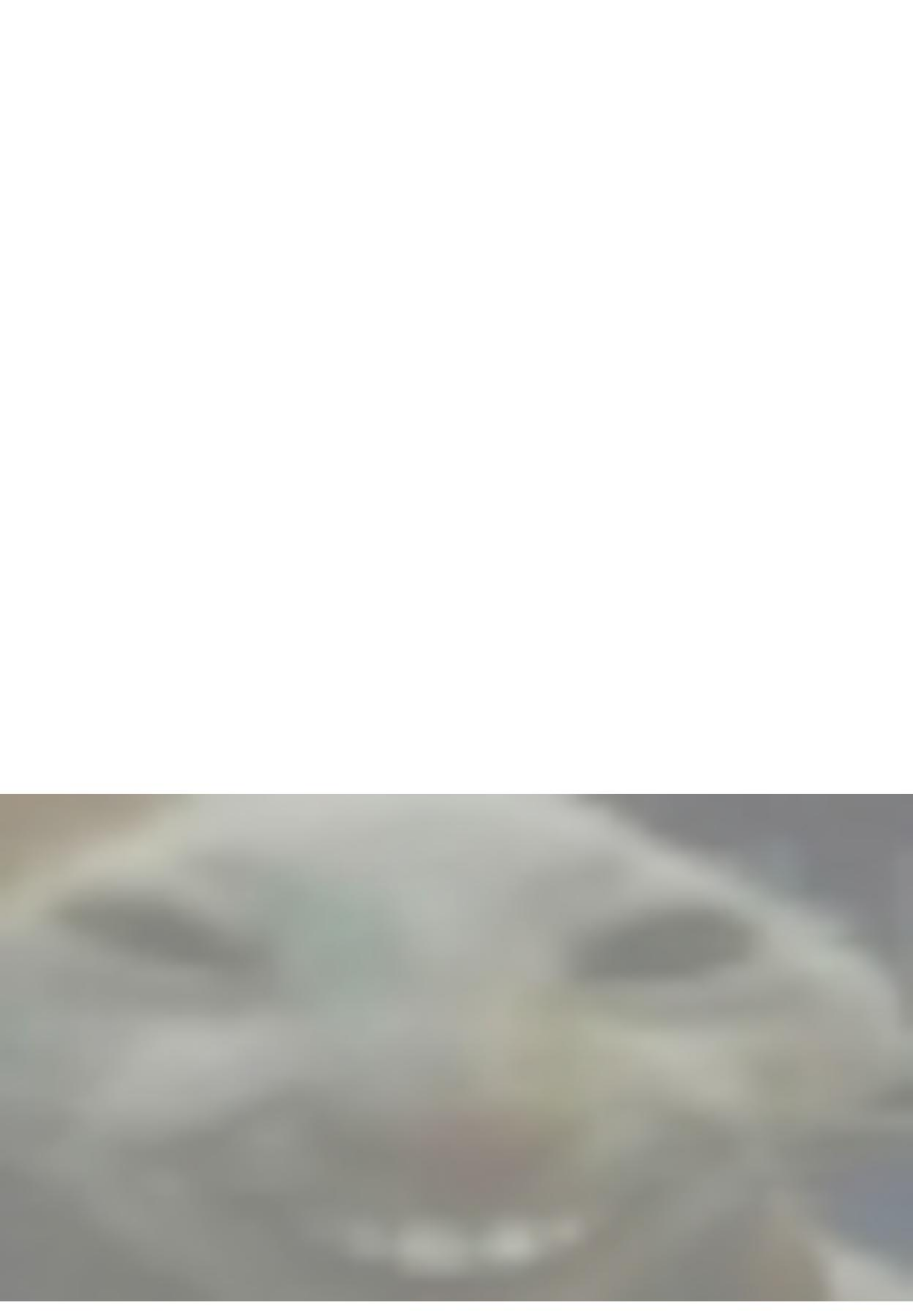

Geografia

6

Zeszyt ćwiczeń

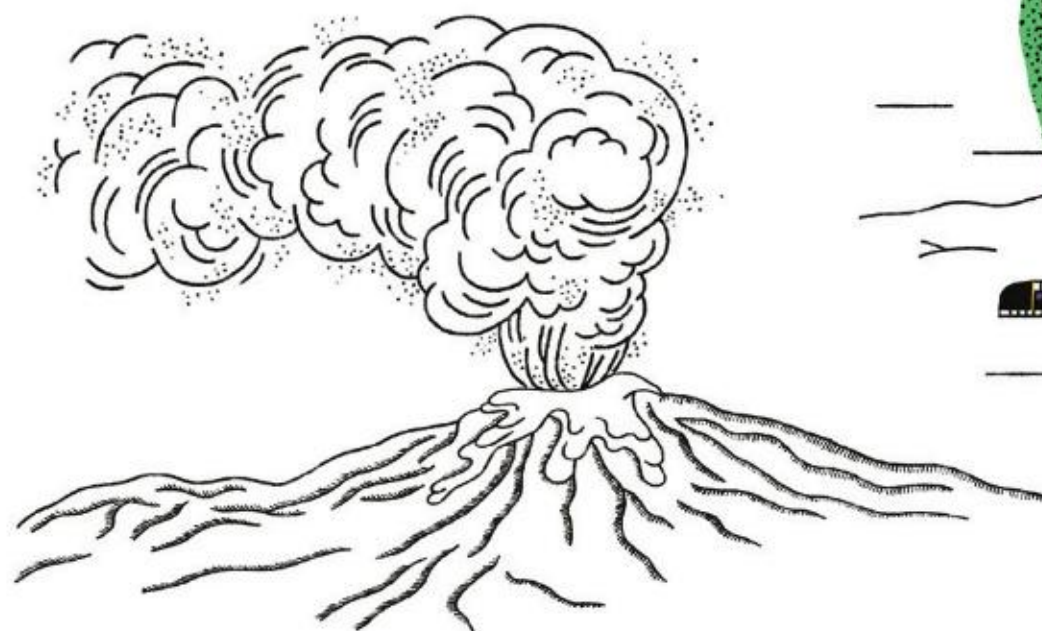
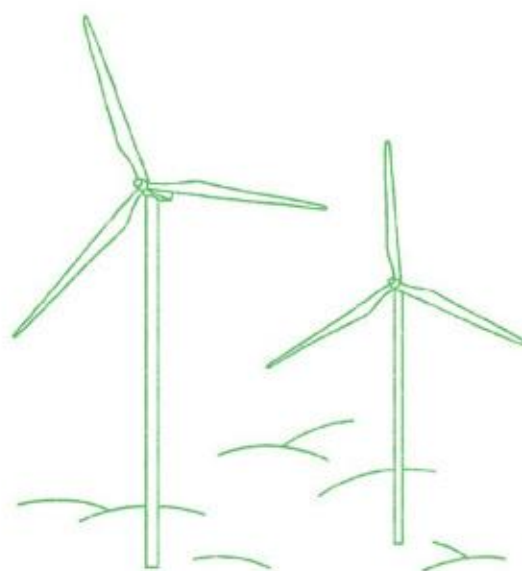
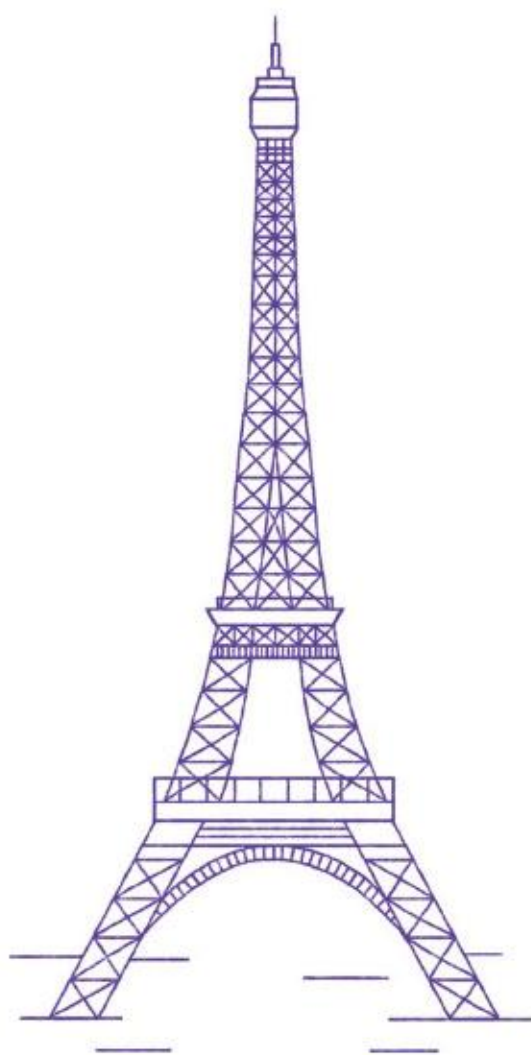

Maria Figa
Dominik Marszał
Łukasz Mędrzycki

Geografia

Zeszyt ćwiczeń dla klasy szóstej
szkoły podstawowej

Redaktor serii
Beata Zawistowska

Redaktor prowadzący
Małgorzata Struczevska

Redakcja merytoryczna
Adam Chęć,
Anna Ostrowska,
Małgorzata Struczevska

Redakcja językowa i korekta
Anna Kołat,
Ewa Wojtyra

Redakcja techniczna
Paweł Kowalski

Skład i łamanie
Oficyna Wydawnicza Pegaz / Rafał Kulig

Ilustracje
Ładne Halo/Maciej Błażniak (s. 7); Agnieszka Staniec (s. 5, s. 7 – gruszka, 14), 20, 28, 31, 34, 43, 46, 54, 59)

Wykaz dysponentów praw autorskich do obrazów i zdjęć zamieszczonych w publikacji:
Shutterstock: anyaivanova (niebo, s. 4); Dmitry Chulov (renifery, s. 27); Olga Danylenko (Puszcza Białowieska, s. 27); Natalia Golubnycha (tajga, s. 27); kukuruxa (drzewka cytrusowe, s. 27); SAHAS2015 (budowle, s. 35); Nightman1965 (elektrownia cieplna, s. 37); lustra (elektrownia wiatrowa, s. 37), Bent Nordeng (elektrownia wodna, s. 37); aaabbbccc (elektrownia atomowa, s. 37); Peter Gudella (elektrownia geotermalna, s. 37); Johann Helgason (gospodarstwo z wulkanem w tle, s. 40); Tupungato, Gouvi (zdjęcia Islandii na pocztówce, s. 40); Avatar_023 (pole papryki, s. 43); Andocs (winorośl, s. 43); acceptphoto (trzoda chlewna, s. 43); New Africa (masło, s. 43); MIGUEL G.SAAVEDRA (boczek, s. 43); Oksana Shufrych (olej, s. 43); Mistervlad (Londyn, s. 49); Viacheslav Lopatin (Paryż, s. 49); RastoS (Hradczany, s. 57); Jareso (Zamek Orawski, s. 57); Inu (Karlowe Wary, s. 57); MilousSK (Słowacki Raj, s. 57).

Wydawca oświadcza, że dołożył wszelkich starań, aby dotrzeć do wszystkich właścicieli i dysponentów praw autorskich. Osoby, których nie udało nam się ustalić, prosimy o kontakt z wydawnictwem.

Książka, którą nabyłeś, jest dziełem twórcy i wydawcy. Przestrzegaj praw, jakie im przysługują. Udostępniając książkę lub jej fragmenty, rób to wyłącznie w zakresie dozwolonego użytku, który określają przepisy prawa. Zawartość książki możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Kopiuując jej część, rób to jedynie na użytek osobisty.

© Grupa MAC S.A., Kielce 2019

ISBN 978-83-8108-596-0

Grupa MAC S.A.
25-561 Kielce, ul. Witosa 76
tel. 41 366 55 55, faks: 41 366 33 02
e-mail: kontakt@mac.pl, www.mac.pl

Redakcja artystyczna
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska,
Marcin Kot

Projekt i koncepcja artystyczna
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Koordinacja prac graficznych
Magdalena Sarnot-Wrzecionowska

Projekt okładki
Futu Creative / Kay Humelt i Rafał Kwiczor

Ilustracja na okładce i stronie tytułowej
Acapulco Studio / Agata Dudek
i Małgorzata Nowak

Opracowanie kartograficzne
CartoTeam

Fotoedycja
Grzegorz Wrzecionowski

Spis treści

1. Ziemia we wszechświecie. Orientacja na Ziemi

1.1 Ziemia w Układzie Słonecznym. Pomiar wysokości Słońca nad widnokrzem	4
1.2 Ruch obrotowy Ziemi i jego następstwa	6
1.3 Ruch obiegowy Ziemi	8
1.4 Oświetlenie Ziemi a strefy klimatyczne i krajobrazowe	10
1.5 Szerokość geograficzna	12
1.6 Długość geograficzna	14
1.7 Rozciągłość równoleżnikowa i południkowa	16
1.8 Wyznaczanie współrzędnych geograficznych w terenie	18
Podsumowanie działu 1	20

2. Geografia Europy

2.1 Europa – położenie geograficzne, granice i ukształtowanie powierzchni	24
2.2 Klimat Europy	26
2.3 Podział polityczny Europy i kraje członkowskie Unii Europejskiej	29
2.4 Ludność Europy	31
2.5 Porównanie europejskich metropolii – Paryża i Londynu	34
2.6 Zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich	37
2.7 Islandia – wyspa wulkanów i trzęsień ziemi	39
2.8 Nowoczesny przemysł i usługi we Francji	41

2.9 Rolnictwo Danii i Węgier – podobieństwa i różnice	43
2.10 Turystyka w Europie Południowej	46
Podsumowanie działu 2	48

3. Sąsiedzi Polski

3.1 Przemiany w przemyśle niemieckim na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii	52
3.2 Dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi	54
3.3 Środowisko przyrodnicze oraz atrakcje turystyczne Czech i Słowacji	56
3.4 Zróżnicowanie przyrodnicze i gospodarcze Rosji	58
3.5 Problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy	60
Podsumowanie działu 3	62

zadanie do wykonania
z mapą lub tekstem
z podręcznika

praca zespołowa

nawiązanie do innego
przedmiotu

zadanie trudniejsze

zastosowanie
nowoczesnych
technologii

1.1 Ziemia w Układzie Słonecznym. Pomiar wysokości Słońca nad widnokręgiem

- 1 Zapisz w odpowiedniej kolejności nazwy planet Układu Słonecznego.

Słońce

planety wewnętrzne (skaliste)

1. _____

2. _____

3. Ziemia

4. _____

planety zewnętrzne

(gazowe olbrzymy)

5. _____

6. _____

7. _____

8. Neptun

- 2 Na podstawie dostępnych źródeł informacji uporządkuj podane obiekty – od najmniejszego do największego. Zapisz obok nich liczby od 1 do 5.

☐ Słońce

☐ Galaktyka

☐ Układ Słoneczny

☐ Księżyc

☐ Ziemia

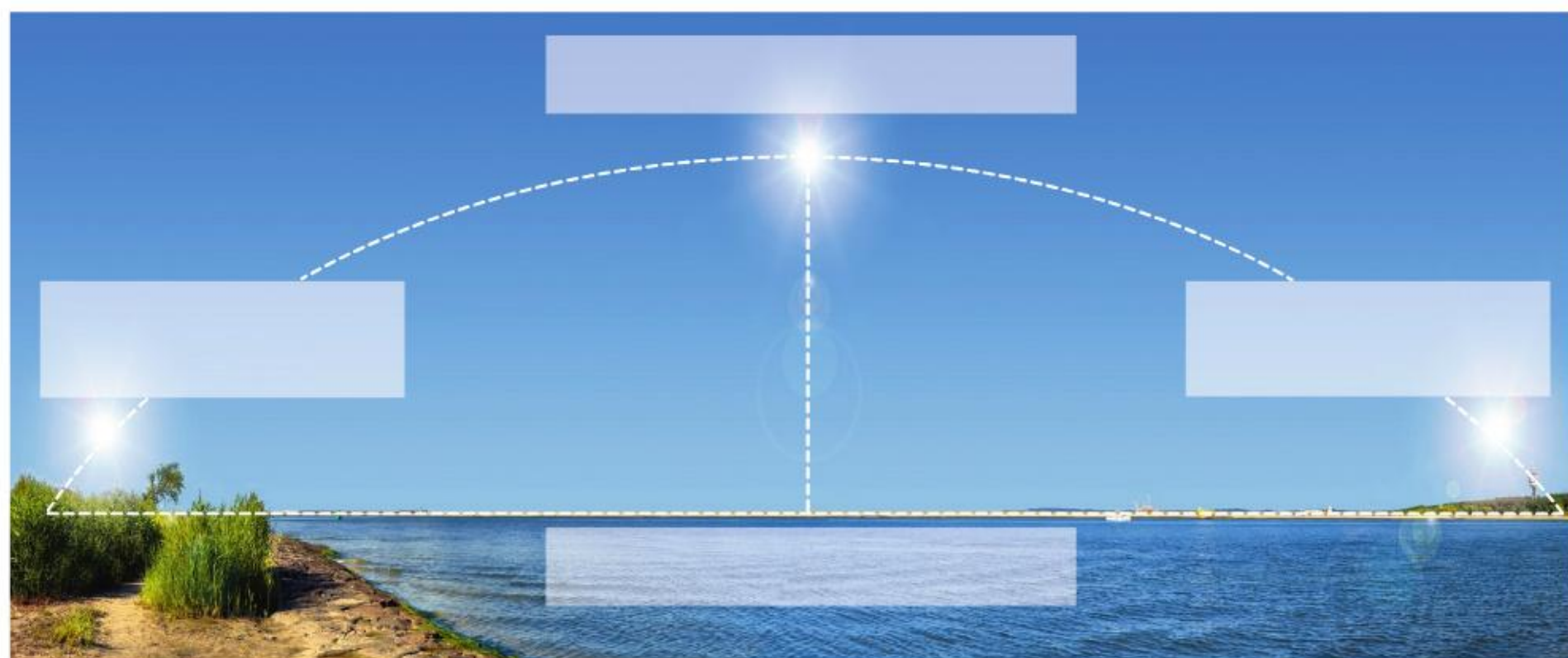
- 3 Wpisz w odpowiednie miejsca na ilustracji właściwe terminy. Zaznacz strzałką kierunek pozornej wędrówki Słońca na półkuli północnej.

widnokrąg

wschód Słońca

zachód Słońca

górowanie Słońca

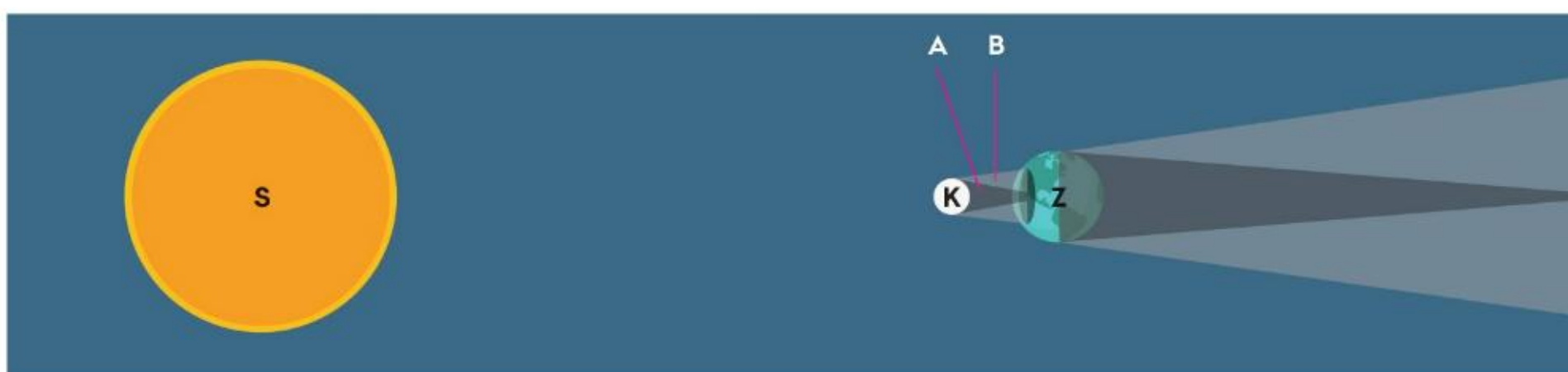

Na podstawie informacji podanych w ramce podpisz odpowiednio rysunki: zaćmienie Księżyca, zaćmienie Słońca.

Gdy Księżyc ustawi się między Słońcem a Ziemią i przysłoni całkowicie lub częściowo światło słoneczne, możemy zaobserwować z Ziemi zjawisko zaćmienia Słońca, podczas którego cień Księżyca pada na niewielki obszar na Ziemi.

Gdy Ziemia znajduje się między Słońcem a Księżycem, wtedy Księżyc może znaleźć się w cieniu lub półcieniu Ziemi. Kiedy podczas pełni na Księżycu widać cień Ziemi, następuje zaćmienie Księżyca.

Opis skrótów: S – Słońce, Z – Ziemia, K – Księżyc, A – cień, B – półcień.

5

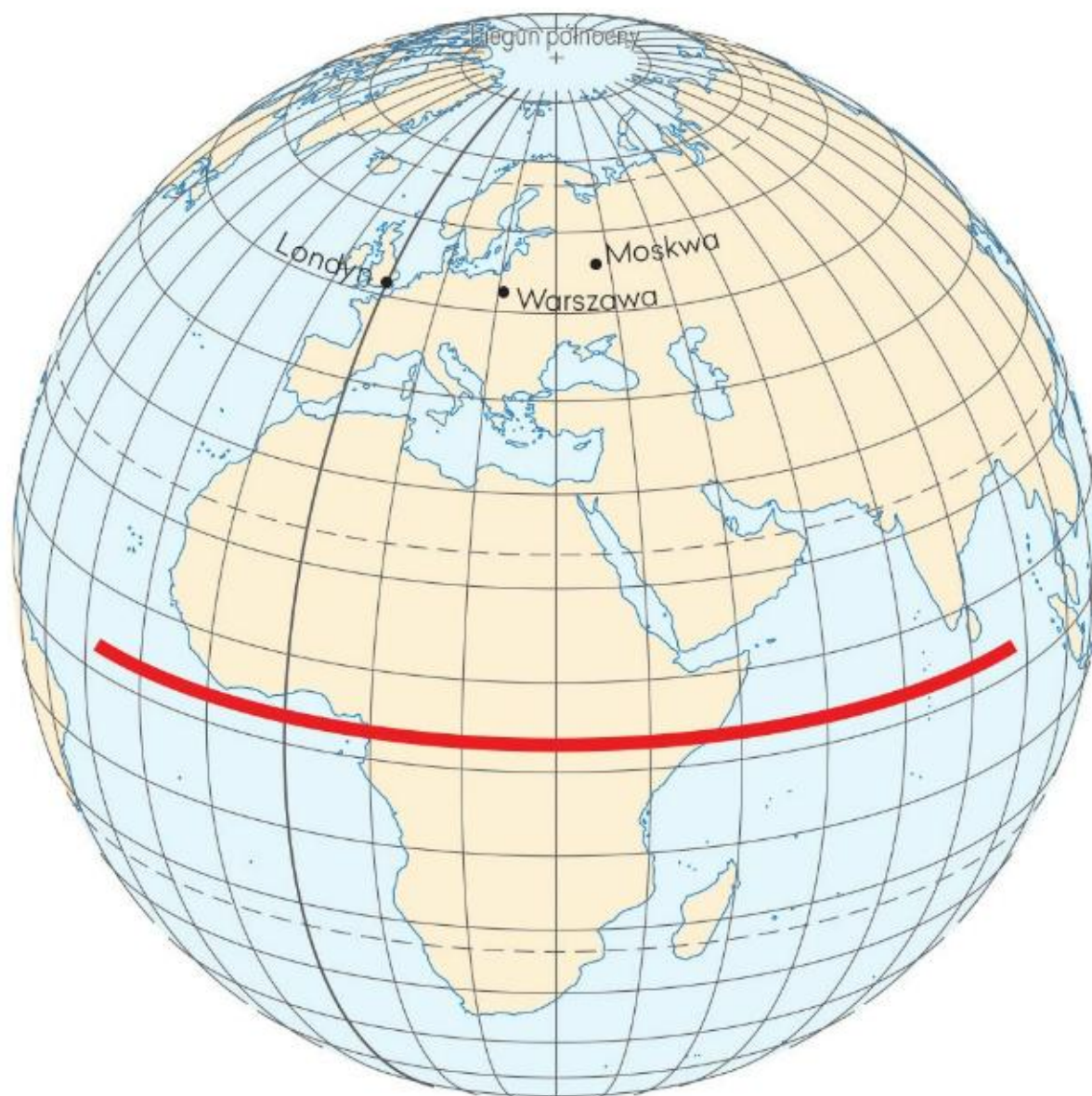
Uczniowie ze środkowej części Polski przeprowadzili jednego dnia trzy pomiary wysokości Słońca nad widnokresem: ok. godziny 10.30, tuż przed 12.00 i o 13.30. Niestety zanotowali jedynie obliczoną w stopniach wysokość Słońca nad widnokresem: 10° , 10° i 15° , bez podania godzin pomiarów. Dopasuj odnotowane wysokości do godzin, w których uczniowie robili pomiary.

godz. 10.30 – _____ godz. 12.00 – _____ godz. 13.30 – _____

W jakiej porze roku wykonywali pomiary?

1.2 Ruch obrotowy Ziemi i jego następstwa

Ćwiczenia 1 i 2 wykonaj na podstawie ilustracji.

- 1 Ziemia obraca się z zachodu na wschód. Zaznacz na ilustracji (na czerwonej linii) właściwy kierunek obrotu Ziemi.
- 2 W którym mieście zaznaczonym na rysunku Słońce wschodzi najwcześniej, w którym wschodzi później, a w którym – najpóźniej? Wpisz pierwsze litery nazw tych miejscowości do schematu.

Tu Słońce
wschodzi najwcześniej.

Tu Słońce
wschodzi najpóźniej.

- 3 Zaznacz znakiem ✕ te informacje, które dotyczą ruchu obrotowego Ziemi.

- ☐ Czas jednego obrotu wynosi 24 godziny, czyli dobę.
- ☐ Ruch obrotowy powoduje naprzemienne występowanie dni i nocy.
- ☐ W wyniku ruchu obrotowego zmieniają się pory roku.

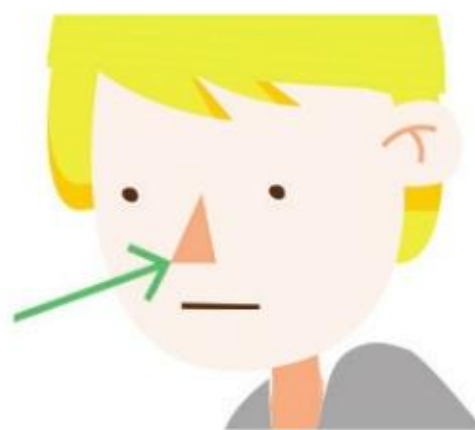
4

Rozwiąż rebus.

C = DZ

I

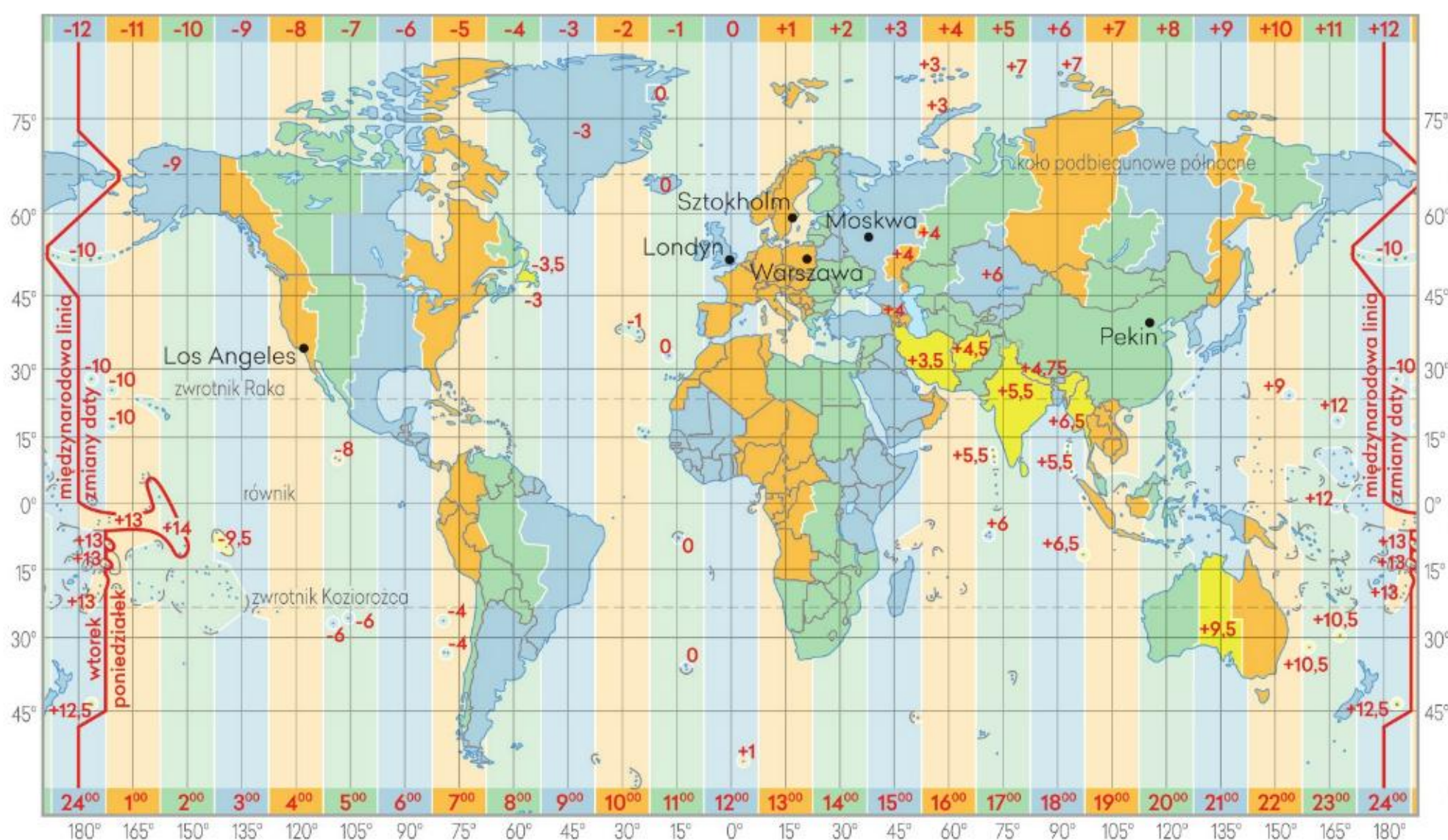

S = C

Hasło: _____ to następstwa ruchu obrotowego Ziemi.

5

Przyjrzyj się mapie stref czasowych. Zaznacz odpowiednie uzupełnienia zdań.

- W ☐ Warszawie i Sztokholmie / ☐ Pekinie i Los Angeles jest ta sama godzina czasu strefowego.
- Jeśli w strefie czasu uniwersalnego, w której południkiem środkowym jest południk 0° , mamy godzinę 12.00, to w Los Angeles południe ☐ dopiero będzie / ☐ już było.
- Różnica czasu między Warszawą a Los Angeles wynosi ☐ 9 / ☐ 8 godzin.
- Zmrok zapada wcześniej w ☐ Pekinie / ☐ Moskwie.

1.3 Ruch obiegowy Ziemi

- 1 Uzupełnij zdania tak, aby były prawdziwe.

Czas pełnego obiegu Ziemi wokół Słońca po orbicie trwa _____, a dokładniej _____ dni i 6 godzin.

Rok przestępny występuje co 4 lata i trwa dobę dłużej od roku zwykłego. Dodatkową dobę dodaje się w _____.

Skutkiem ruchu obiegowego jest m.in. występowanie _____.

_____ jest nachylona do orbity pod stałym kątem, równym $66^{\circ}33'$.

- 2 Dlaczego na Ziemi występują pory roku? Aby odpowiedzieć na to pytanie, uporządkuj podany schemat przyczynowo-skutkowy – wpisz pod informacjami właściwe numery: 1, 2, 3.

zmiany oświetlenia Ziemi w ciągu roku i różnice ilości dopływającego ciepła do jej powierzchni w różnych strefach

pory roku

ruch obiegowy Ziemi oraz stałe nachylenie osi ziemskiej do płaszczyzny orbity

☐☐☐

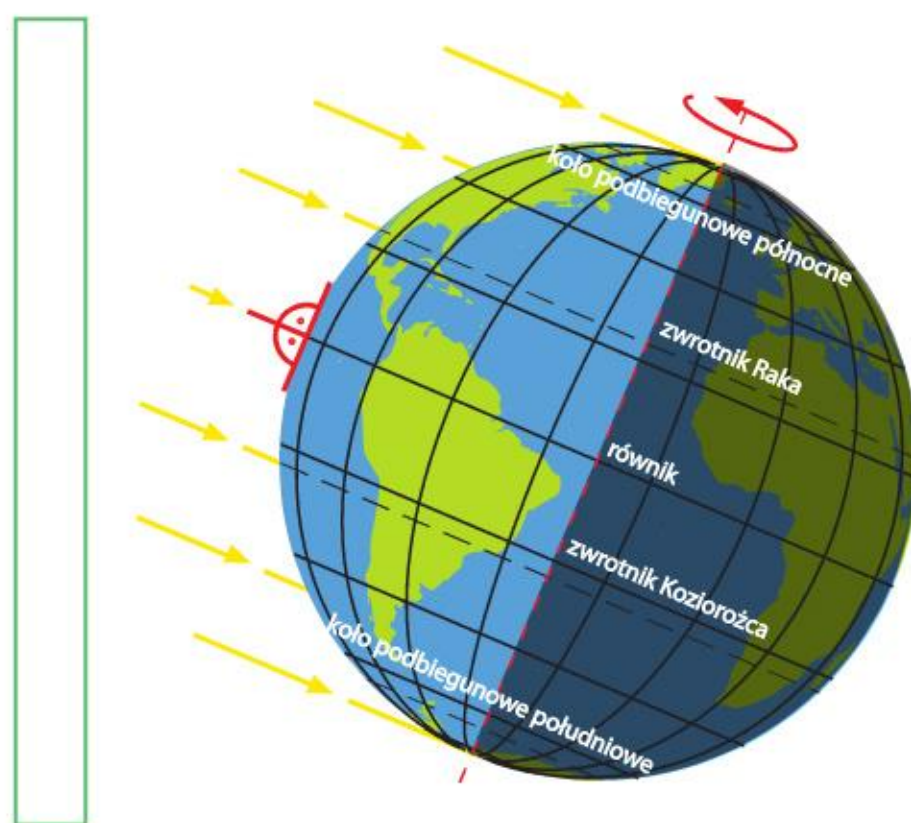
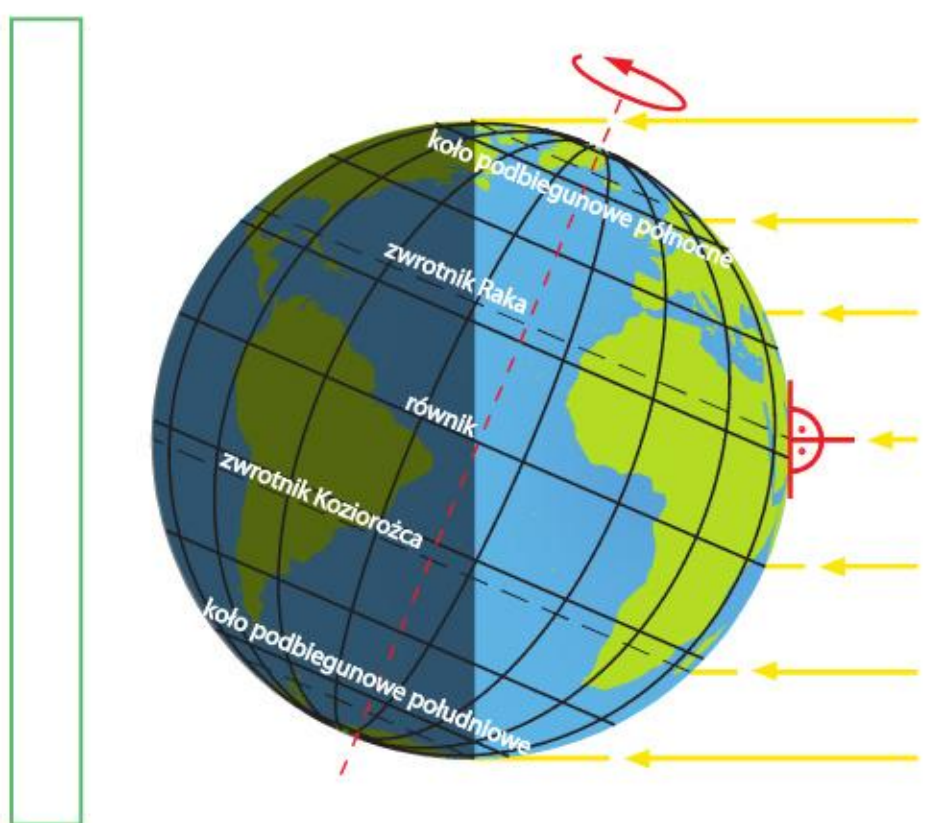
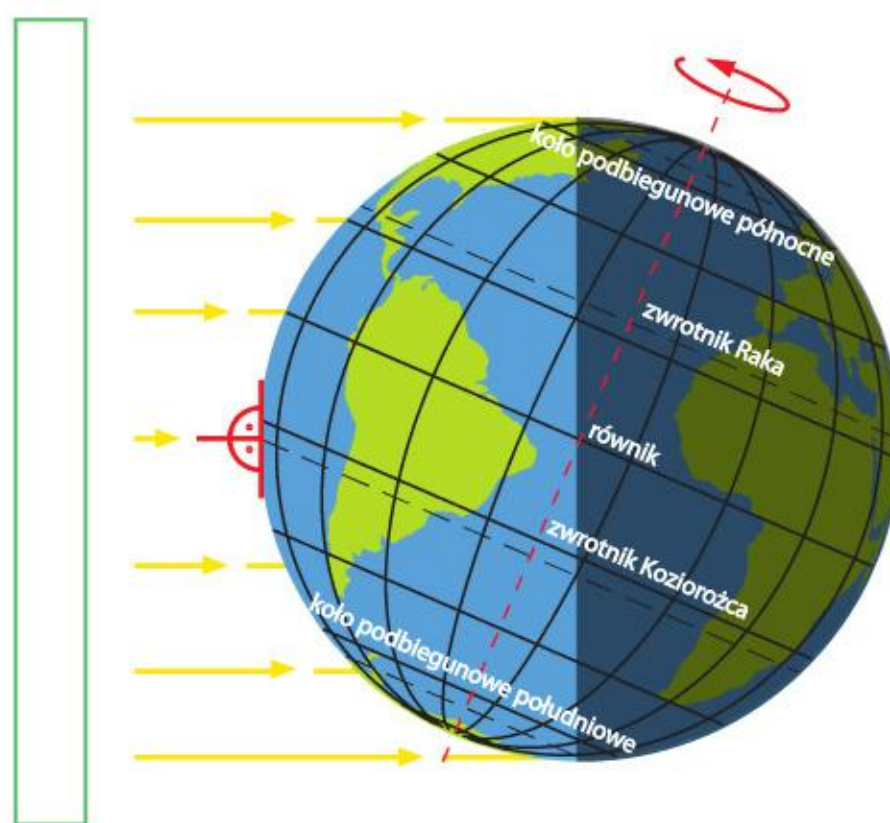
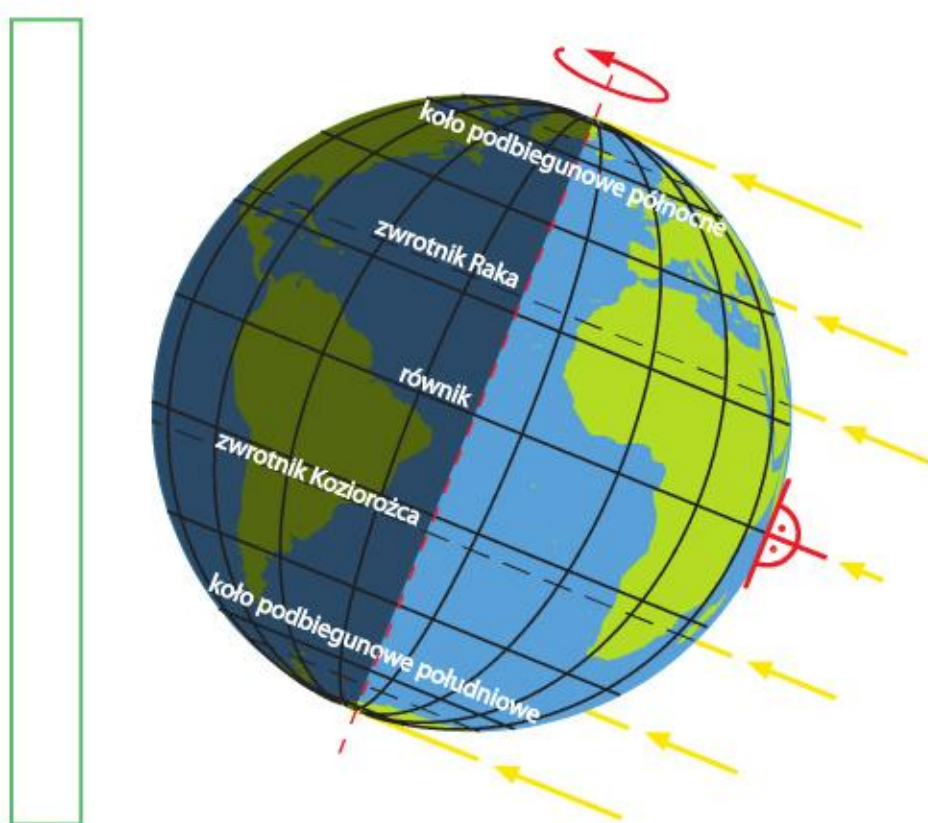
- 3 Zaznacz w tekście odpowiednie uzupełnienia zdań w odniesieniu do Polski.

- Najdłuższy dzień w roku zwykle wypada ☐ 22 VI / ☐ 21 III, jest to pierwszy dzień ☐ lata / ☐ wiosny.
- W ciągu całego roku dzień jest równy nocy ☐ jeden raz / ☐ dwa razy.
- Na początku wakacji dni należą do ☐ najdłuższych / ☐ najkrótszych.
- Najkrótsze w roku noce występują w ☐ grudniu / ☐ czerwcu.

4

Przyporządkuj informacje do właściwych rysunków, wpisz przy każdym z nich odpowiednią literę. (Uwaga: niektóre zdania pasują do dwóch rysunków.)

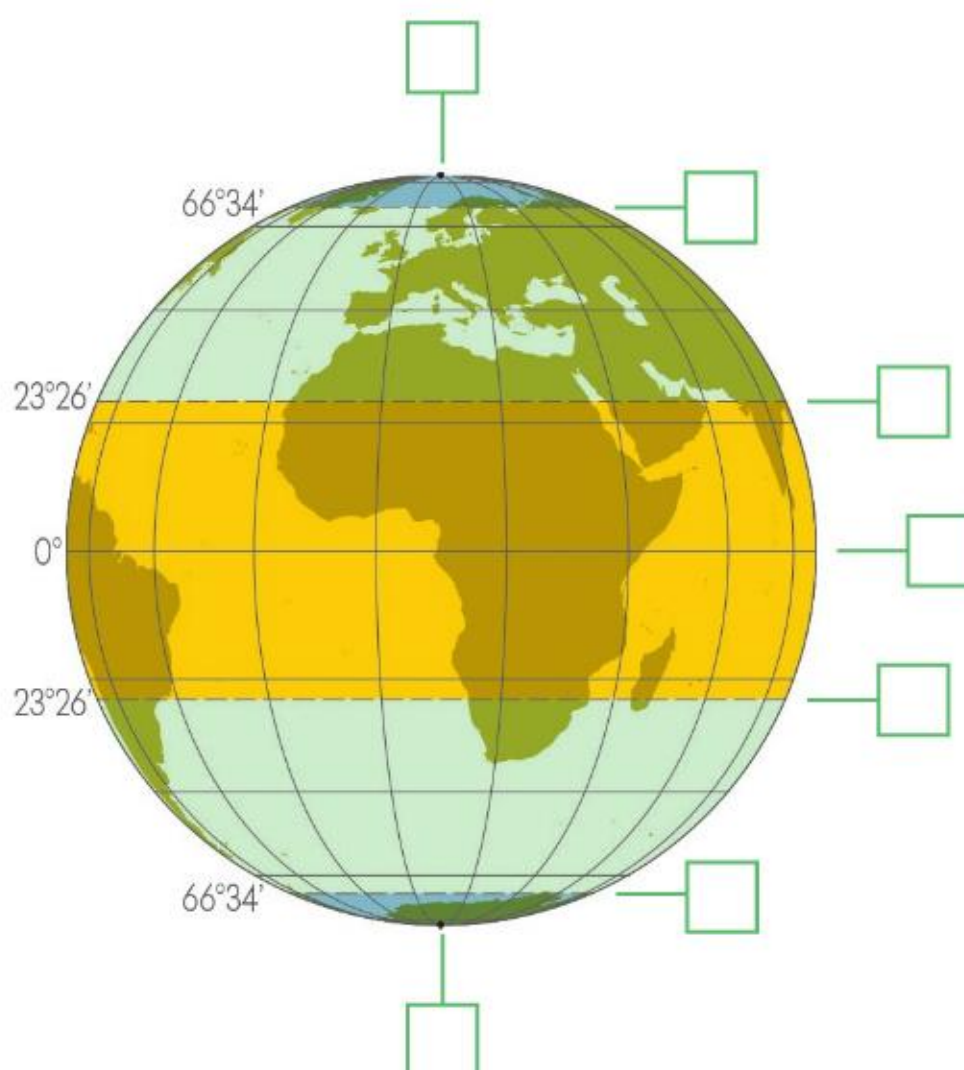
- A. Tego dnia promienie słoneczne w czasie górowania Słońca tworzą ze zwrotnikiem Raka kąt prosty.
- B. Na półkuli północnej dzień jest dłuższy, a noc krótsza.
- C. Na półkuli południowej dzień jest dłuższy, a noc krótsza.
- D. Promienie słoneczne w czasie górowania Słońca tworzą ze zwrotnikiem Koziorożca kąt prosty.
- E. Za kołem podbiegunowym północnym Słońce nie wschodzi przez ponad dobę – trwa tam noc polarna.
- F. Obie półkule, północna i południowa, są równomiernie oświetlone.
- G. Podczas górowania Słońca promienie słoneczne tworzą z równikiem kąt prosty.
- H. Za kołem podbiegunowym południowym Słońce nie wschodzi co najmniej przez dobę – trwa tam noc polarna.

1.4 Oświetlenie Ziemi a strefy klimatyczne i krajobrazowe

- 1 Podpisz odpowiednimi literami na rysunku w ćw. 2:
A – równik, B – zwrotnik Raka, C – zwrotnik Koziorożca,
D – koło podbiegunowe północne, E – koło podbiegunowe południowe,
F – biegun północny, G – biegun południowy.
- 2 Połącz linią każdą nazwę strefy oświetlenia Ziemi ze strefą zaznaczoną na rysunku.

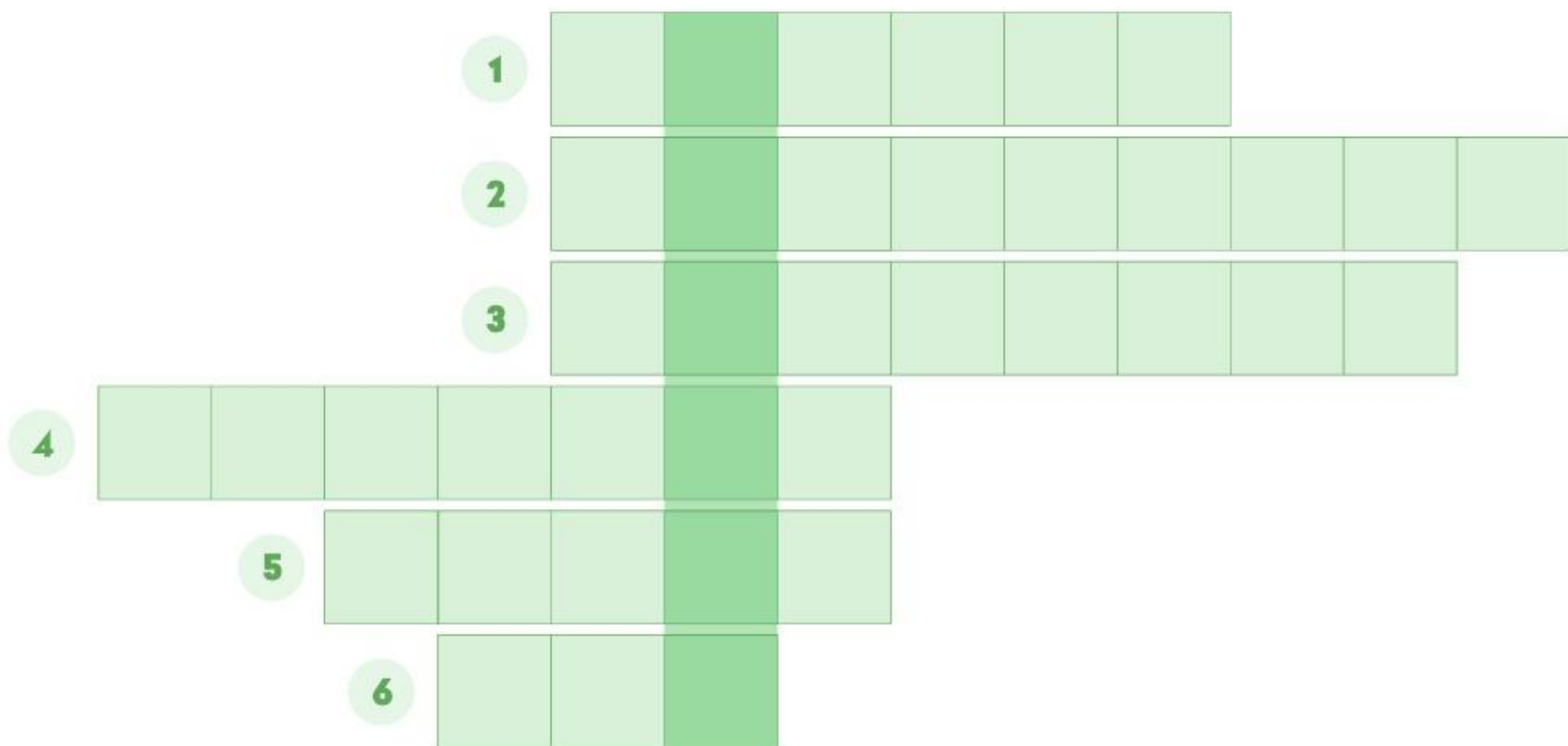
strefa międzyzwrotnikowa
strefa okołobiegunowa południowa
strefa okołobiegunowa północna
strefa umiarkowana północna
strefa umiarkowana południowa

- 3 Zaznacz znakiem ✕ zdania prawdziwe.
 - ☐ W strefie międzyzwrotnikowej Słońce góruje w zenicie dwa razy w roku.
 - ☐ Najmniej energii słonecznej dociera do stref okołobiegunowych.
 - ☐ Największe różnice w dopływie energii słonecznej w ciągu roku występują w strefie międzyzwrotnikowej.
 - ☐ Strefowe oświetlenie Ziemi wpływa na występowanie stref klimatycznych, roślinnych i krajobrazowych.
 - ☐ Granicami stref oświetlenia na Ziemi są południki.

- 4 Dla jednej, dowolnie wybranej strefy oświetlenia Ziemi podaj przykłady zależności między ilością światła i ciepła (energii słonecznej) otrzymywanej w ciągu roku a warunkami życia ludzi, zwierząt i roślin.

- 5 Wpisz odgadnięte wyrazy w odpowiednie miejsca. Zapisz hasło i przeczytaj jego wyjaśnienie.

- 1 ... – tor, po którym krąży planeta.
 2 ... Słońca – moment południa słonecznego.
 3 Może być Raka lub Koziorożca.
 4 Północny i południowy – to dwa...
 5 ... – punkt na niebie znajdujący się dokładnie pionowo nad głową obserwatora.
 6 ... – trwa 365 dni i 6 godzin.

Hasło: _____ – to równoleżnik przebiegający przez środek jednej ze stref oświetlenia Ziemi.

- 6 Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz literę P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

W strefie umiarkowanej w ciągu roku następują zmiany miejsc wschodu i zachodu Słońca.	☐ P	☐ F
Dni i noce polarne w strefach okołobiegunowych są skutkiem ruchu obrotowego Ziemi.	☐ P	☐ F

1.5 Szerokość geograficzna

- 1 Zaznacz w tekście odpowiednie uzupełnienia zdań.
- Wszystkie punkty na jednym ☐ równoleżniku / ☐ południku mają taką samą szerokość geograficzną.
 - Równoleżniki mają kształt ☐ okręgów / ☐ łuków.
 - Gdy poruszamy się po równoleżniku, podążamy w kierunkach ☐ północ – południe / ☐ wschód – zachód.

- 2 Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz literę P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

Szerokość geograficzna określa położenie punktu względem równika.	☐ P	☐ F
Dwa dowolne punkty położone na jednym równoleżniku będą w tej samej odległości do równika.	☐ P	☐ F
Im większa wartość szerokości geograficznej punktu, tym bliżej jest on położony bieguna Ziemi.	☐ P	☐ F
Każdy punkt na Ziemi ma inną szerokość geograficzną.	☐ P	☐ F

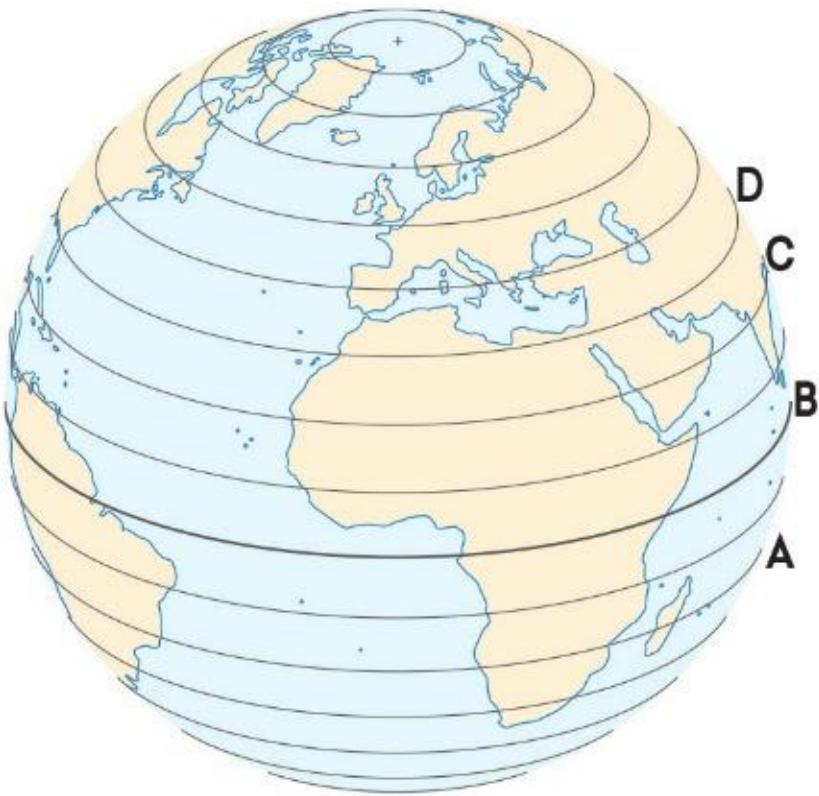
- 3 Uzupełnij zdania odpowiednimi literami, którymi oznaczono na rysunku wybrane równoleżniki.

Równoleżnik 0° zaznaczono literą ____.

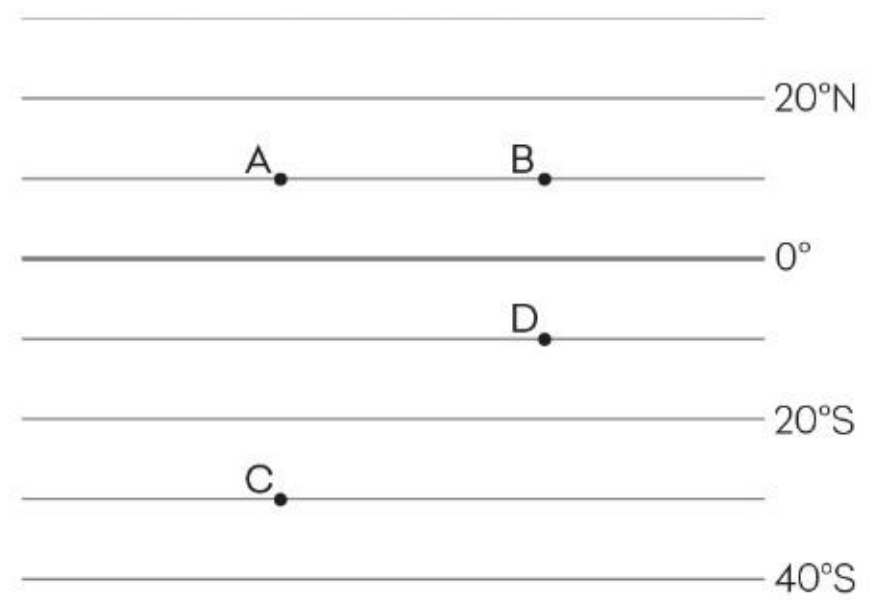
Największa wartość szerokości geograficznej jest na równoleżniku oznaczonym literą ____.

Równoleżnik, który znajduje się na półkuli południowej, a przy jego wartości będzie dopisana litera S, to równoleżnik oznaczony literą ____.

Taka sama wartość szerokości geograficznej będzie wpisana przy równoleżnikach ____ i ____.

- 4 Na rysunku przedstawiono wybrane równoleżniki i zaznaczono na nich cztery punkty. Na tej podstawie zapisz szerokość geograficzną wskazanych punktów i uzupełnij podane niżej zdania odpowiednimi literami.

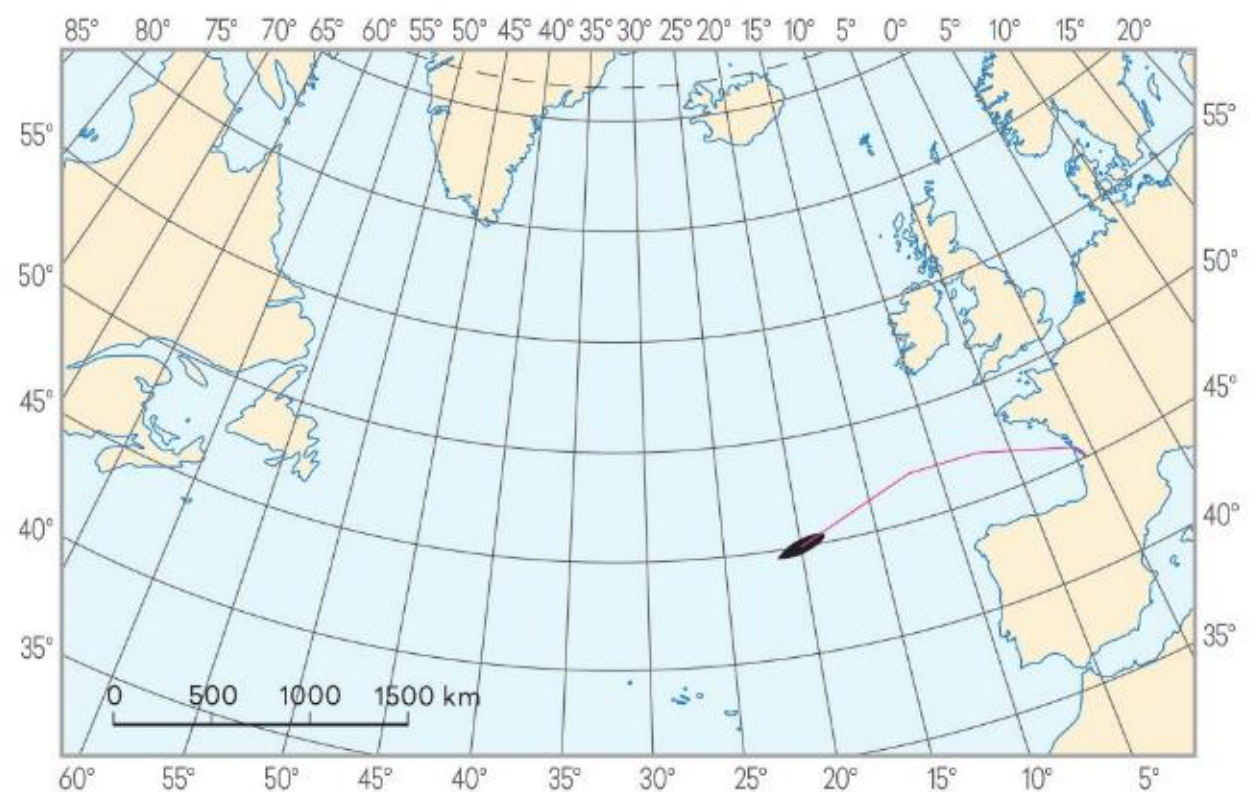

A. _____ B. _____ C. _____ D. _____

Na tym samym równoleżniku leżą punkty _____ i _____.

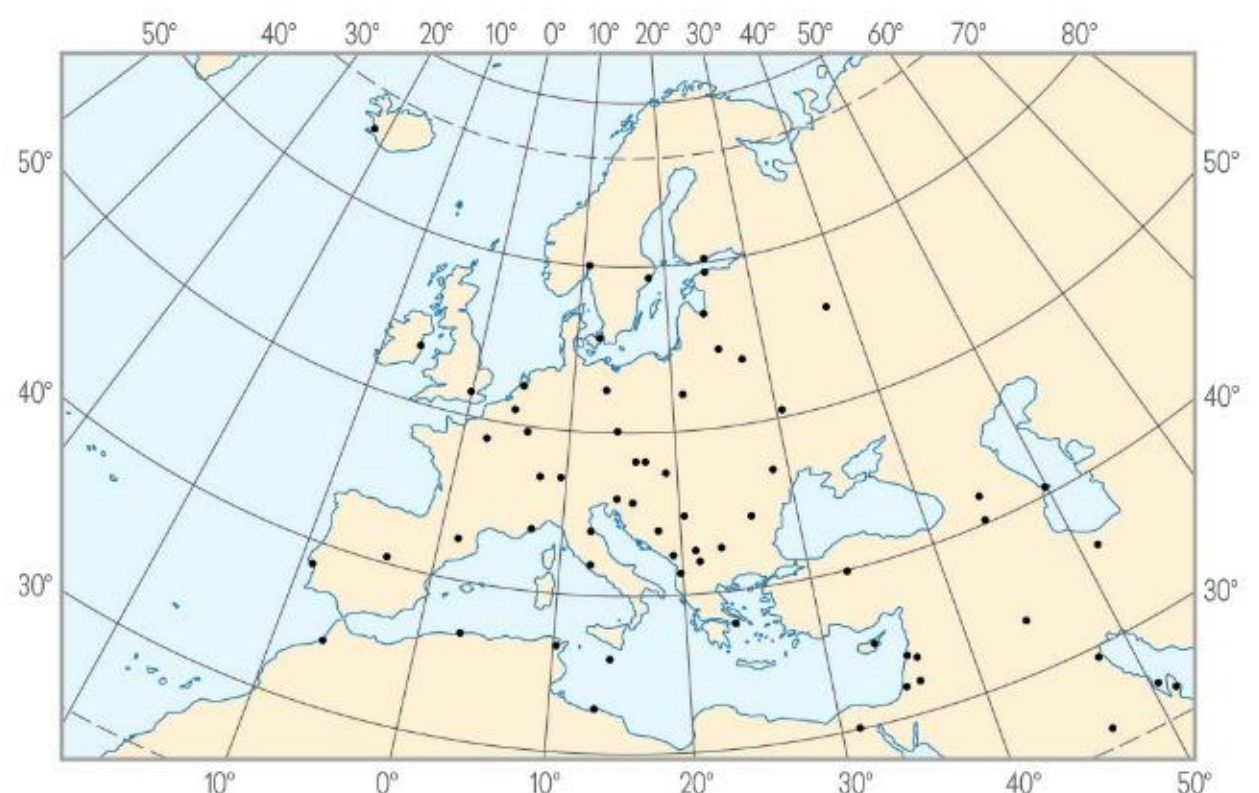
Punkty te mają taką samą _____ geograficzną.

- 5 Oto fragment dziennika pokładowego ze statku płynącego z Europy do Ameryki Północnej. Narysuj trasę, o której mowa w dzienniku.

- 6 Skorzystaj z atlasu i zapisz na mapie przy odpowiednich punktach litery przypisane podanym stolicom. Następnie uzupełnij zdanie.

- A. Berlin.
- B. Praga.
- C. Bratysława.
- D. Warszawa.

Spośród podanych miast dwa leżą na bardzo zbliżonych szerokościach geograficznych. Są to stolicy _____ i _____.

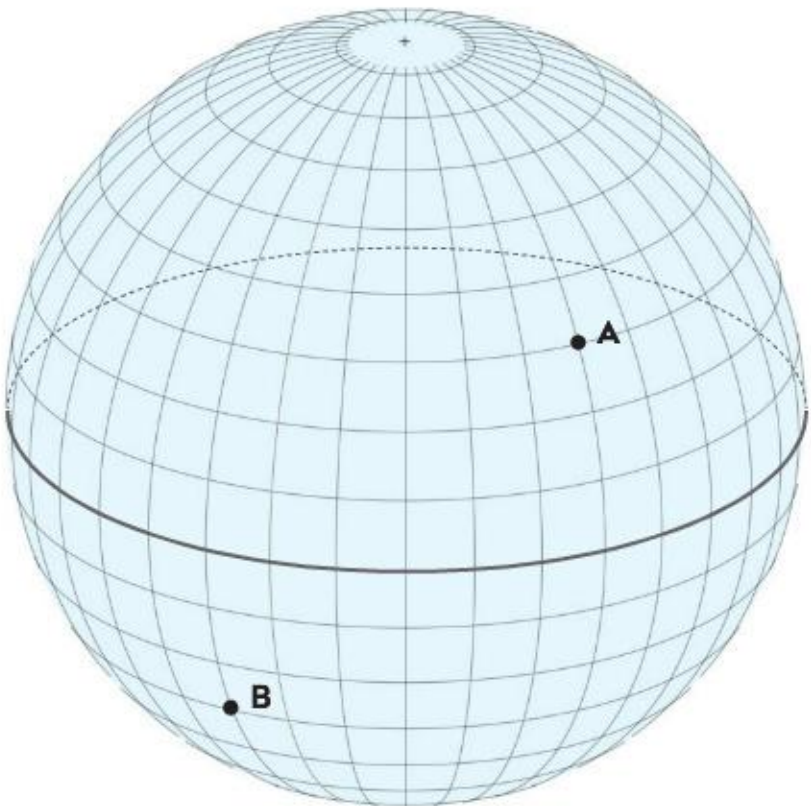
1.6 Długość geograficzna

1 Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz literę P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

Południk to zbiór punktów o tej samej długości geograficznej.	☐ P	☐ F
Długość geograficzną określa się względem równika.	☐ P	☐ F
Długość geograficzna może przyjmować wartość powyżej 90°.	☐ P	☐ F

2 Punkt A ma długość geograficzną 30°E, a punkt B ma długość geograficzną 30°W.

- a) Zaznacz kolorem południk 0° (południk zerowy).
- b) Zaznacz na rysunku punkt C (długość geograficzna 50°E).

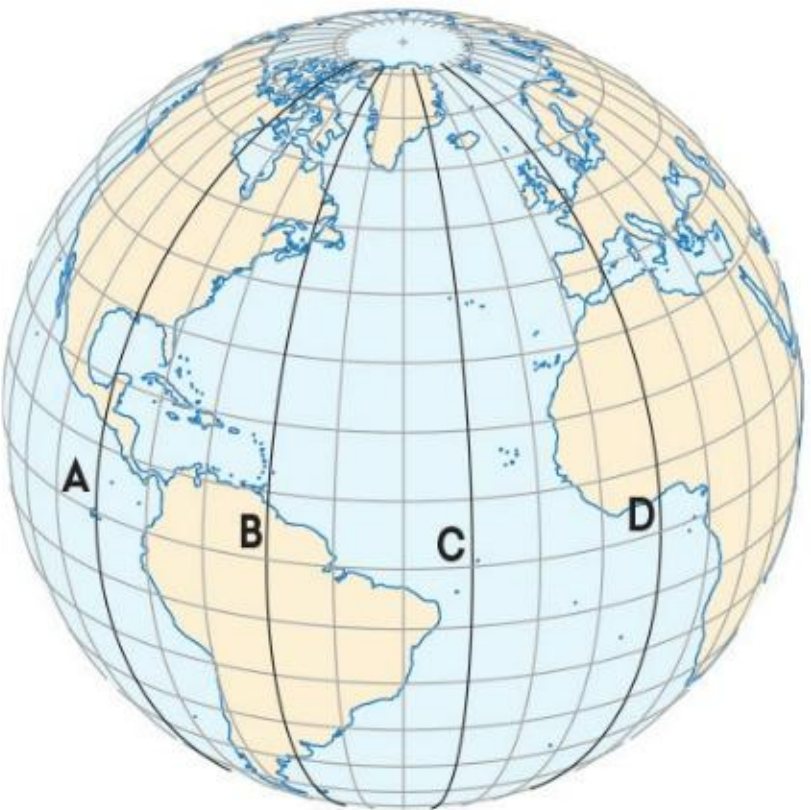

3 Uzupełnij zdania odpowiednimi literami, którymi oznaczono na rysunku wybrane południki.

Południk 0° oznaczono literą ____.

Południki, które leżą na półkuli zachodniej, oznaczono literami ____, ____ i ____.

Największą wartość długości geograficznej ma południk oznaczony literą ____.

Ćwiczenia 4 i 5 wykonaj na podstawie rysunku.

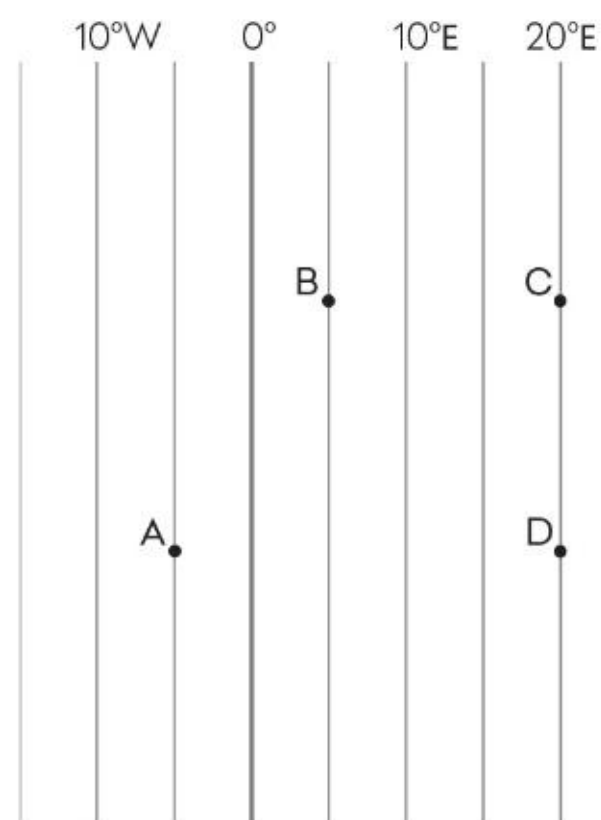
- 4 Na rysunku przedstawiono wybrane południki i zaznaczono na nich cztery punkty.

Na tej podstawie uzupełnij podane niżej zdania odpowiednimi literami.

Punkt, który leży na innej półkuli niż pozostałe, to punkt _____.

Punkty, które mają taką samą długość geograficzną, to punkty _____ i _____.

Punkty, które leżą na tym samym południku, to punkty _____ i _____.

- 5 Zapisz długość geograficzną wskazanych punktów.

A. _____ B. _____ C. _____ D. _____

- 6 Uzupełnij zdania nazwami kontynentów, a następnie sprawdź swoje odpowiedzi, korzystając z atlasu.

Południk 12°E przechodzi przez kontynenty: _____.

Południk 12°W przechodzi przez kontynenty: _____.

Południk, który przechodzi przez Ocean Spokojny, to np. południk _____°.

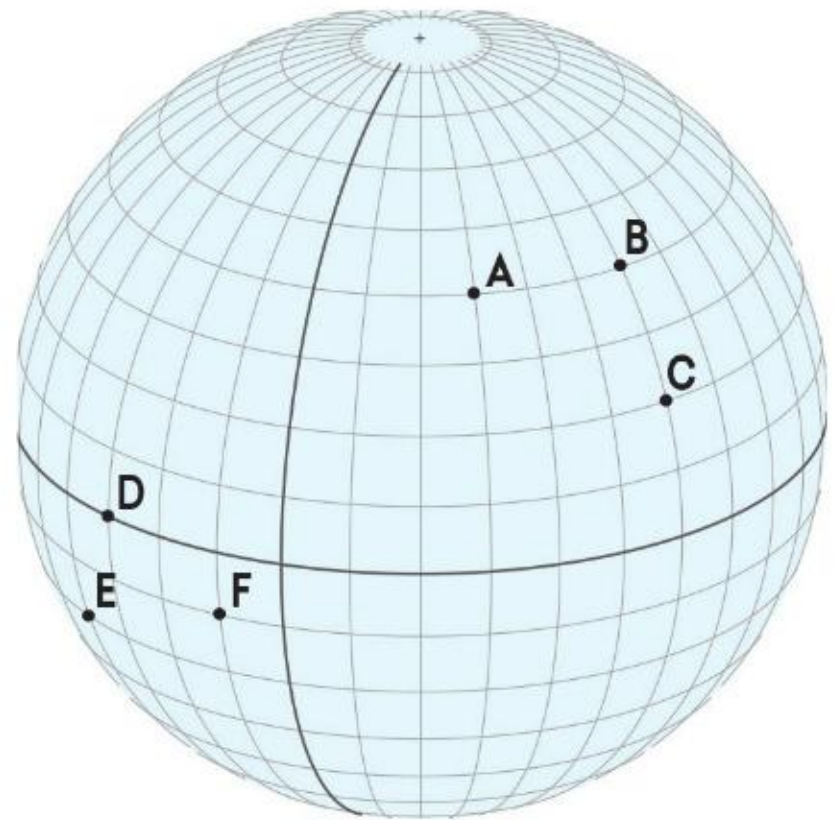
Kontynenty, które leżą jednocześnie na półkuli wschodniej i zachodniej, to _____, _____ oraz _____.

- 7 Wytlumacz, co zrobisz, by odszukać na globusie miasto, które ma taką samą długość geograficzną jak twoja miejscowość.

1.7 Rozciągłość równoleżnikowa i południkowa

Ćwiczenia 1 i 2 wykonaj na podstawie rysunku.

- 1** Zaznacz na rysunku południki i równoleżniki zgodnie z instrukcją:
- kolorem niebieskim** – równoleżniki na półkuli północnej,
 - kolorem żółtym** – równoleżniki na półkuli południowej,
 - kolorem zielonym** – południki na półkuli wschodniej,
 - kolorem czerwonym** – południki zaznaczone na półkuli zachodniej.

- 2** Wpisz brakujące współrzędne geograficzne punktów B–F.

A. 40°N, 30°E

D. 0°, _____

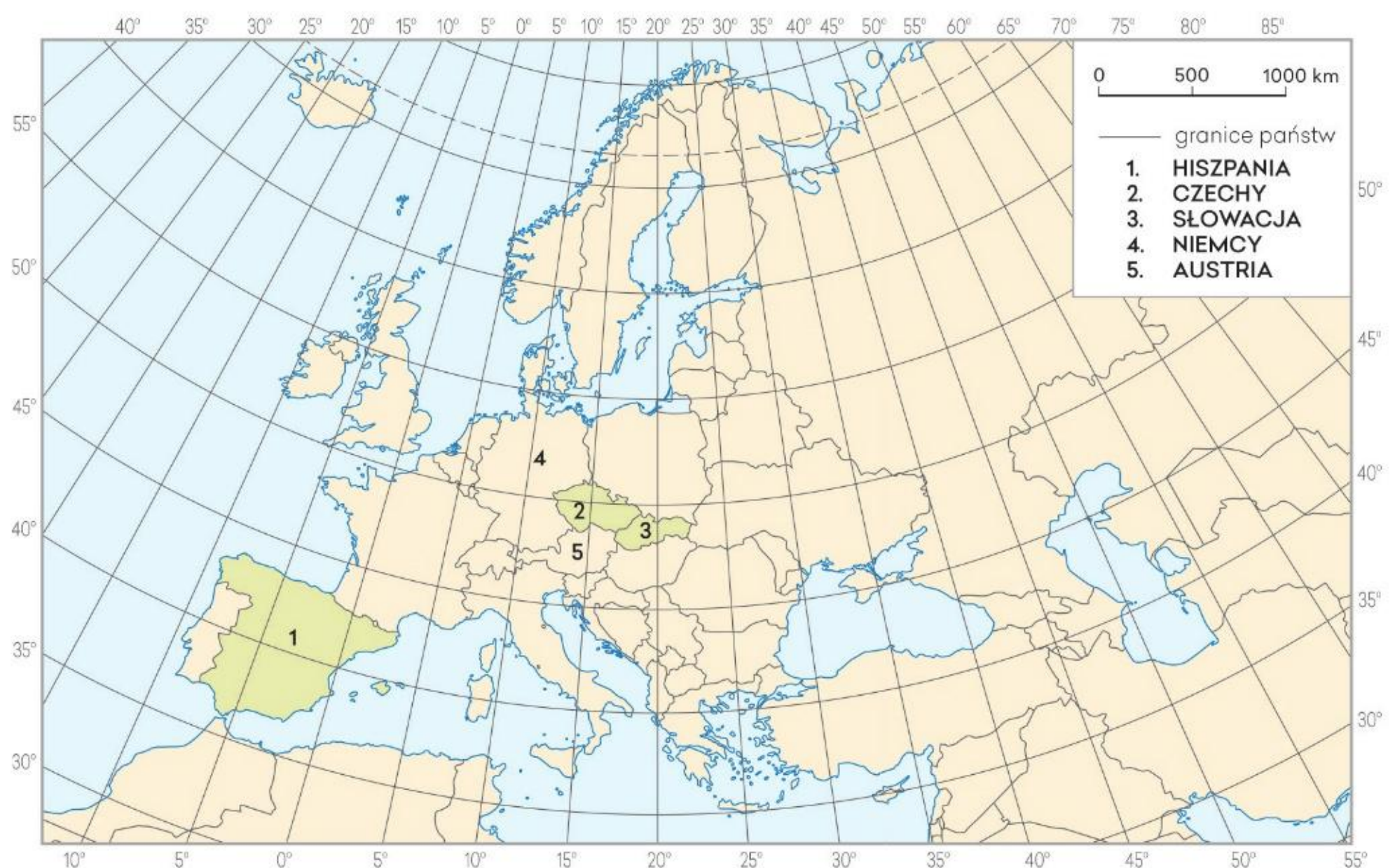
B. 40°N, _____

E. _____, _____

C. _____, 60°E

F. _____, _____

Ćwiczenia 3–5 wykonaj na podstawie mapy.

- 3** Zaznacz na mapie podane miejsca.
- A. Muzeum Papryki – 47°N, 19°E.
 B. Pierwsza duńska spółdzielnia mleczarska – 56°N, 8°E.
 C. Francuska technopolia – 44°N, 7°E.
 D. Duńska społeczna farma wiatrowa – 56°N, 13°E.
- 4** Zaznacz na mapie opisane w tabeli, położone na stałym lądzie, punkty E, F, G, H. Wpisz do tabeli (w kolumnie Położenie) odczytane z mapy wartości wskazanych południków i równoleżników, a następnie oblicz rozciągłość geograficzną Hiszpanii.

Punkt	Położony w Hiszpanii najdalej na...	Położenie	Rozciągłość geograficzna Hiszpanii
E	północ	równoleżnik _____	południkowa
F	południe	równoleżnik _____	
G	wschód	południk _____	równoleżnikowa
H	zachód	południk _____	

- 5** Oceń prawdziwość zdań na temat południowych sąsiadów Polski.

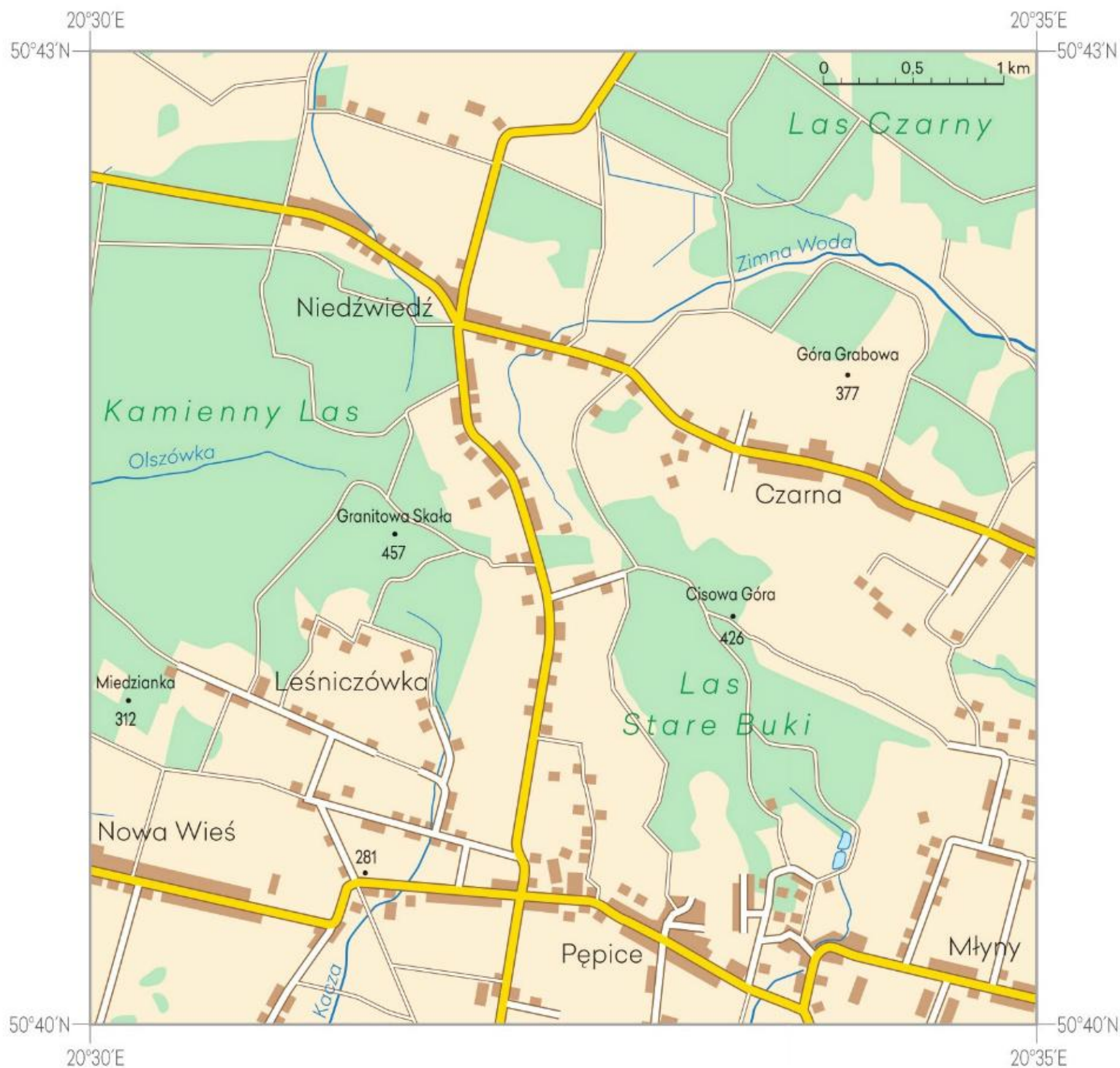
Oba państwa mają większą rozciągłość równoleżnikową niż południkową.	☐ P	☐ F
Jeden z punktów potrzebnych do obliczenia rozciągłości południkowej Czech znajduje się na granicy z Niemcami.	☐ P	☐ F

- 6** Oceń, czy cechy danego obszaru są wynikiem rozciągłości południkowej, czy równoleżnikowej. Wstaw do tabeli znak ✕.

Cechy obszaru	Rozciągłość geograficzna	
	południkowa	równoleżnikowa
W jednej części obszaru klimat umiarkowany, w drugiej – zwrotnikowy.		
Duże różnice czasu słonecznego między skrajnymi punktami obszaru.		
Na północy danego obszaru dzień dłuższy niż na południu.		

1.8 Wyznaczanie współrzędnych geograficznych w terenie

Ćwiczenia 1–5 wykonaj na podstawie fragmentu mapy turystycznej.

1 Narysuj na mapie (używając linijki) równoleżniki i południki w odstępach 1' (1 minuty). Równoleżniki i południki są równoległe do ramki tej mapy. Podpisz je odpowiednimi wartościami stopni i minut oraz kierunkami świata, np. 50°41'N.

2 Zaznacz nazwę wzniesienia, którego współrzędne wynoszą: 50°42'N, 20°34'E.

☐ Miedzianka

☐ Granitowa Skała

☐ Cisowa Góra

☐ Góra Grabowa

- 3** Podaj wartość dorysowanego na mapie równoleżnika, który przecina rzekę Zimna Woda.

4 Odszukaj i zaznacz krzyżykiem na mapie miejsce o współrzędnych $50^{\circ}42'N$ i $20^{\circ}32'E$.

Znajduje się ono w miejscowości

☐

Niedźwiedź

☐

Nowa Wieś

☐

Czarna

☐

Pępice

Wykonaj stosowne obliczenia i przedstaw te współrzędne w zapisie dziesiętnym (podręcznik, s. 48, 49).

Wykonaj polecenia.

- a) Koleżanki i koledzy czekają na ciebie w miejscu, którego lokalizację przekazali ci w zapisie dziesiętnym: 50,68 i 20,57. Oblicz współrzędne w minutach (skorzystaj z odpowiedzi w podręczniku na s. 48 i 49). Odszukaj i zaznacz to miejsce kółkiem na mapie.

- b) Opisz jednoznacznie to samo miejsce spotkania grupie, która nie umie posłużyć się współrzędnymi geograficznymi.

- c) Wymień po jednej zalecie podawania lokalizacji punktu za pomocą współrzędnych i za pomocą opisu słownego.

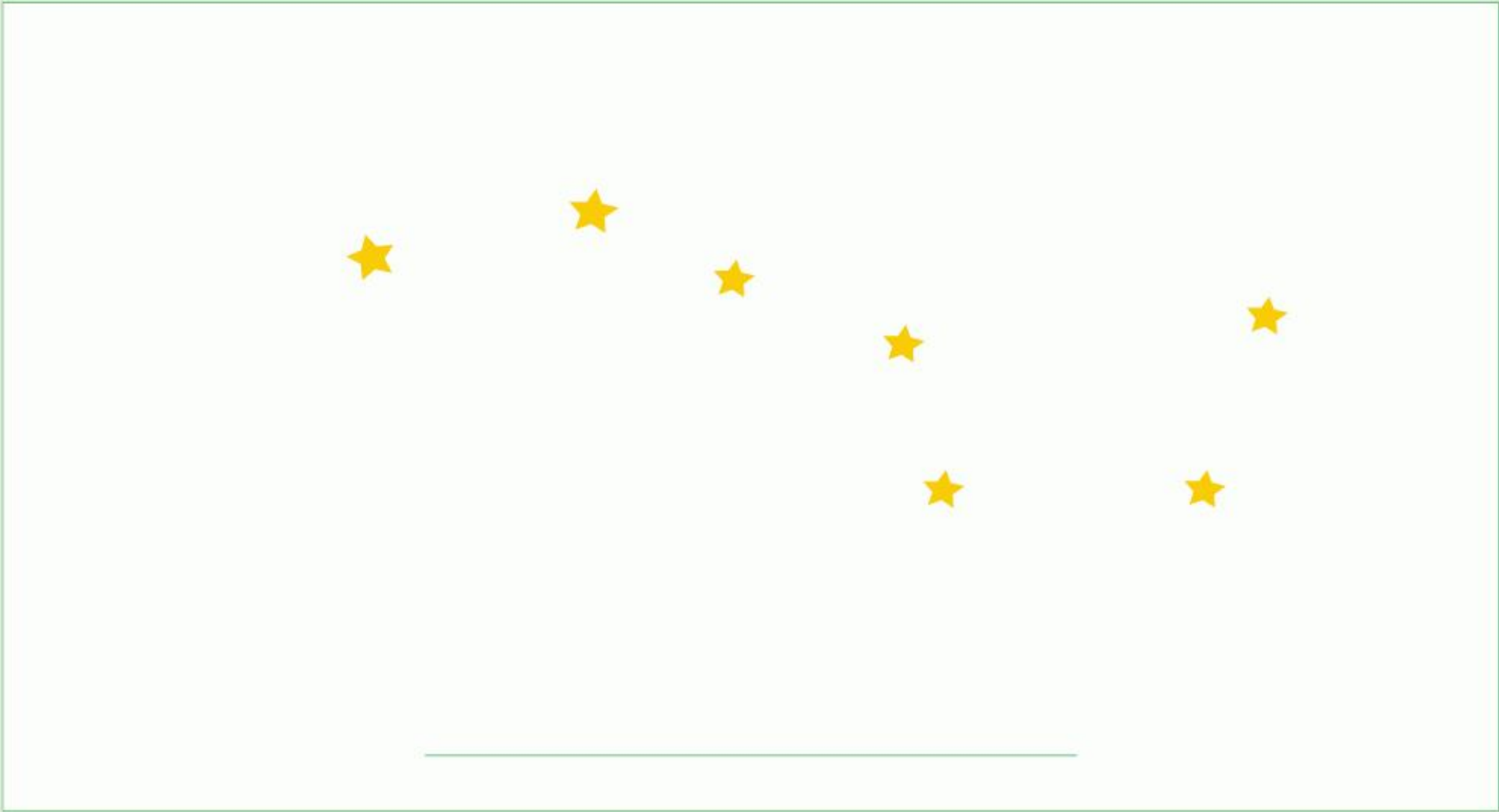
Podsumowanie działu 1

- 1 Wokół Słońca krąży osiem planet. Skreśl ich nazwy w diagramie. (Uwaga: nazwy są zapisane pionowo, poziomo i skośnie – tradycyjnie lub wspak). Z pozostałych liter odczytaj i zapisz hasło.

Hasło: _____

- 2 Rysunek przedstawia układ gwiazd Wielkiego Wozu. Połącz gwiazdy tak, aby utworzyły nowy gwiazdozbiór, możesz dorysować własne gwiazdy. Nazwij swoją konstelację.

3 Zaznacz zjawiska, które są skutkami ruchu obrotowego Ziemi.

- ☐ A. Następstwo dnia i nocy.
- ☐ B. Występowanie pór roku.
- ☐ C. Doba równa 24 godzinom.
- ☐ D. Następstwo lat.

4 Przyjrzyj się mapie Polski i zaznacz w tabeli miasta, które mają taki sam czas słoneczny (z dokładnością do kilku minut).

Miasto	Ten sam czas słoneczny
Opole	
Bydgoszcz	
Białystok	

5 Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz literę P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

Na południu Europy występuje zjawisko nocy polarnej.	☐ P	☐ F
Zjawisko nocy polarnej występuje w obszarze znajdującym się między kołem podbiegunowym a biegunem.	☐ P	☐ F
Astronomiczne pory roku w Polsce to: wiosna, lato, jesień i zima.	☐ P	☐ F
W Polsce w czasie górowania Słońca cienie są dłuższe latem niż zimą.	☐ P	☐ F
W południe zimą cienie na północy Polski są dłuższe niż na południu.	☐ P	☐ F
Latem na północy Polski dni są dłuższe niż na południu.	☐ P	☐ F

Ćwiczenia 6 i 7 wykonaj na podstawie mapy.

6 Korzystając z mapy, odpowiedz na pytania.

a) Jakie zjawisko astronomiczne (dotyczące Słońca) występuje na północy Szwecji? _____

b) Jak się nazywa równoleżnik, za którym to zjawisko występuje? _____

c) W której części Szwecji latem cienie są najdłuższe w południe? _____

7 Skorzystaj z mapy i uzupełnij zdania tak, aby były prawdziwe. Użyj wyrazów z ramki.

południkową

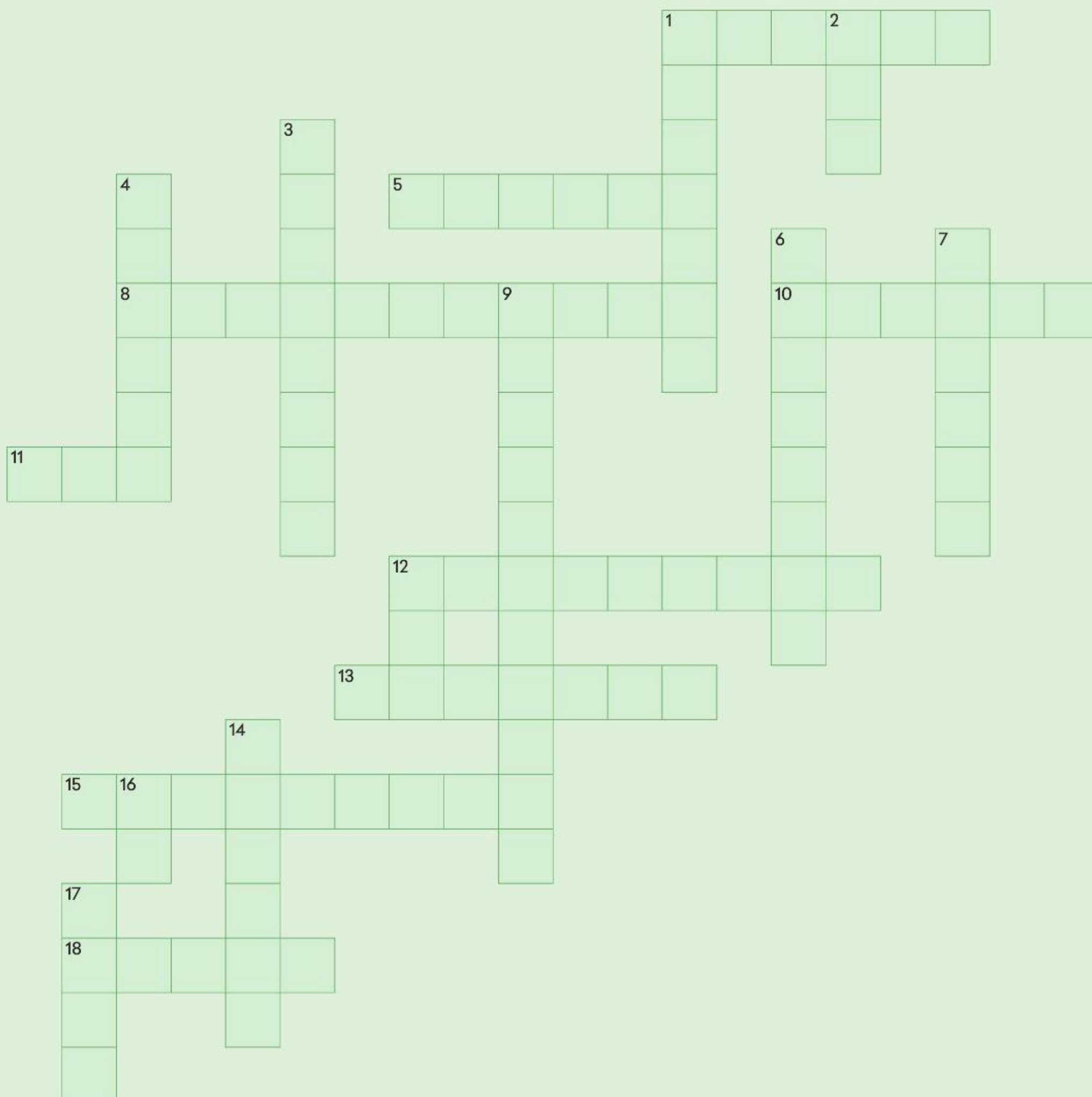
równoleżnikową

a) Szwecja ma większą rozciągłość _____
niż _____.

b) Rosja ma większą rozciągłość _____
niż _____.

c) Rosja ma większą rozciągłość _____
oraz większą rozciągłość _____ niż Szwecja.

8 Wpisz do krzyżówki odgadnięte wyrazy.

Poziomo:

1. Kierunek przeciwny do południa.
5. Punkt na kuli ziemskiej o szerokości geograficznej 90° N lub 90° S.
8. Zawiera wszystko, co istnieje, inaczej kosmos.
10. Tor ruchu Ziemi.
11. Trwa 365 lub 366 dni.
12. W południe – ... Słońca.
13. Naturalny satelita Ziemi.
15. Aleksander, współczesny astronom.
18. ... wokół osi – w wypadku Ziemi trwa 24 godziny.

Pionowo:

1. Jest nią Ziemia.
2. ... polarna – może trwać pół roku.
3. Mikołaj, słynny astronom.
4. Najdłuższy równoleżnik.
6. Może mieć wartości od 0° do 180° .
7. $\frac{1}{60}$ stopnia kątownego.
9. ... geograficzne służą do określenia położenia punktu na kuli ziemskiej.
12. Popularny system nawigacji satelitarnej.
14. Kierunek przeciwny do zachodu.
16. ... ziemską – wokół niej obraca się Ziemia.
17. Trwa 24 godziny.

2.1 Europa – położenie geograficzne, granice i ukształtowanie powierzchni

1 Podane nazwy zapisz na mapie w odpowiednich miejscach.

Alpy	Karpaty	Ural	Kaukaz	Płw. Iberyjski	Płw. Bałkański
Płw. Skandynawski			Wielka Brytania	Irlandia	Islandia
Ocean Atlantycki			M. Śródziemne		M. Czarne

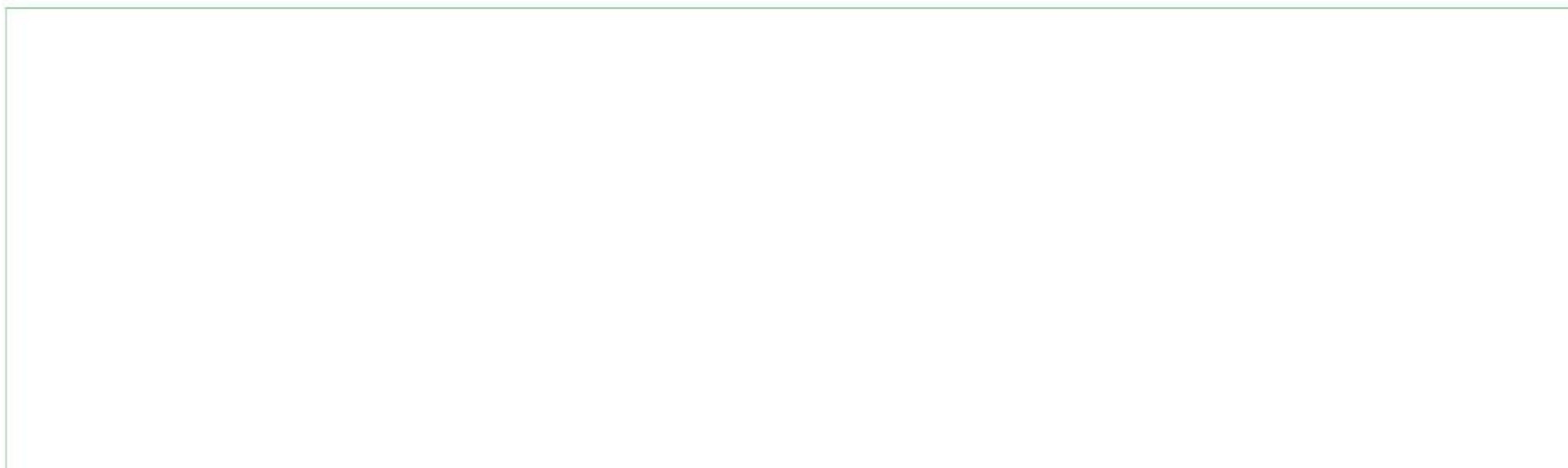

2 Do najdalej wysuniętych miejsc Europy dopisz odpowiednio główne kierunki świata.

- a) ujście rzeki Bajdaraty (Rosja) – _____
- b) przylądek Marroquí (Hiszpania) – _____
- c) przylądek Roca (Portugalia) – _____
- d) przylądek Kinnarodden (Norwegia) – _____

- 3 Narysuj mapę konturową fragmentu obszaru z wymyśloną przez siebie linią brzegową tak, aby znalazły się na niej: półwysep, wyspa, archipelag, morze, zatoka i cieśnina. Podpisz wymienione elementy.

- 4 Skreśl w diagramie nazwy sześciu pasm górskich Europy (są zapisane pionowo, poziomo i skośnie – tradycyjnie lub wspak). Z pozostałych liter czytanych rzędami powstanie hasło.

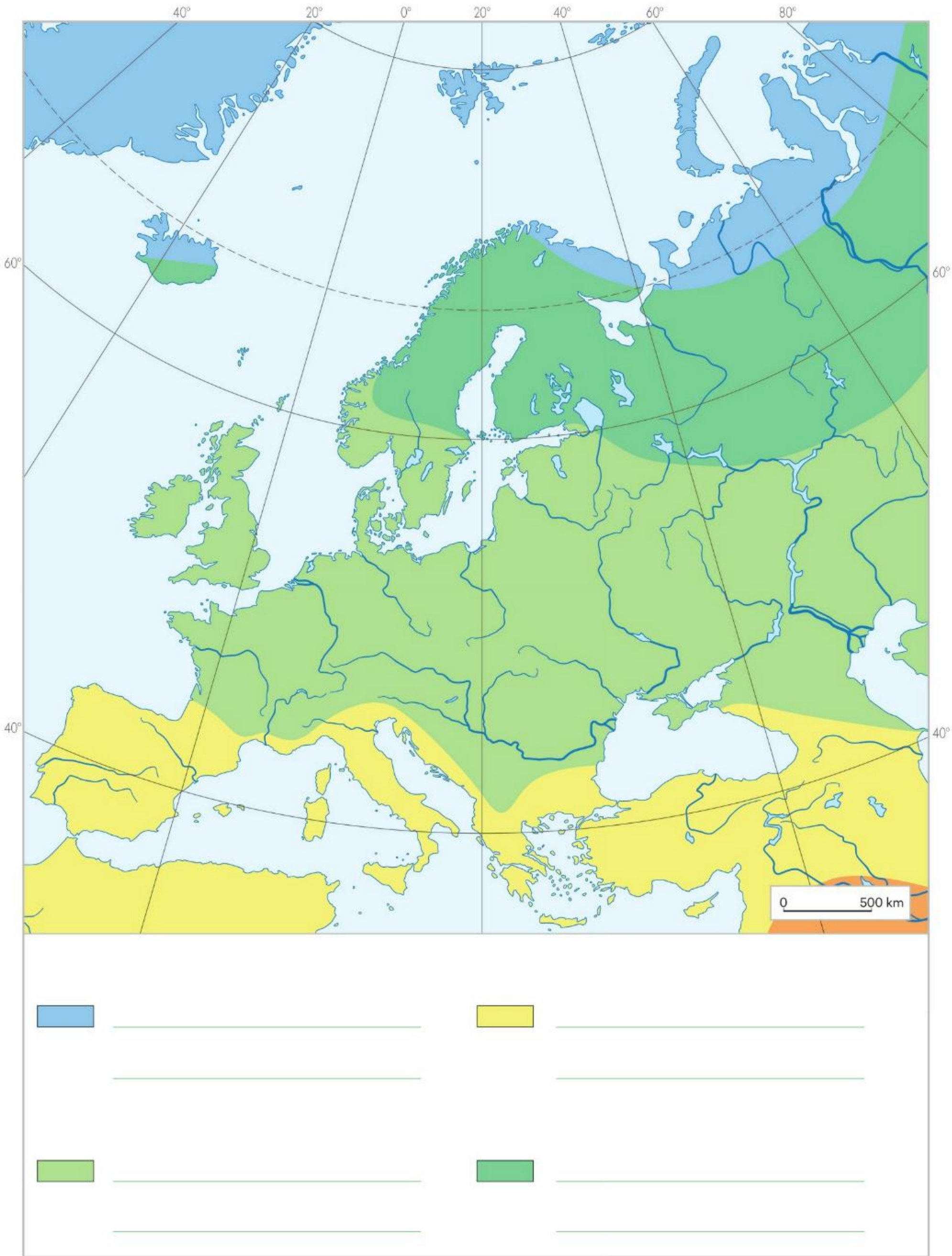

Hasło: _____

- 5 Skreśl w zdaniach niepotrzebne fragmenty, by zdania były prawdziwe.
- a) Europa leży na półkuli *północnej* / *południowej*.
 - b) Europa sąsiaduje z Azją na *wschodzie* / *zachodzie* i jest to granica *morska* / *lądowa*.
 - c) Europa sąsiaduje z Afryką na *południu* / *zachodzie* i jest to granica *morska* / *lądowa*.
 - d) Europa jest kontynentem, na którym przeważają *wyżyny* / *niziny*.
 - e) Najwyższymi górami Europy są *Karpaty* / *Alpy*.
 - f) Najwyższy szczyt Alp to *Mount Everest* / *Mont Blanc*, ma wysokość prawie *5000* / *9000* m n.p.m.

2.2 Klimat Europy

Ćwiczenia 1–2 wykonaj na podstawie mapy stref klimatycznych Europy.

1 Uzupełnij legendę mapy, wpisz nazwy stref klimatycznych Europy.

2 Zapisz, w jakiej strefie klimatycznej zostały wykonane zdjęcia.

strefa klimatu _____

strefa klimatu _____

strefa klimatu _____

strefa klimatu _____

3 Zaznacz znakiem ✕ czynniki klimatotwórcze wpływające na klimat Europy.

- ☐ odległość od Oceanu Atlantyckiego
- ☐ równoleżnikowy układ większości nizin i pasm górskich
- ☐ ciepły Prąd Północnoatlantycki
- ☐ odległość od równika
- ☐ odległość od południka 0°
- ☐ zmiany temperatury powietrza między dniem a nocą

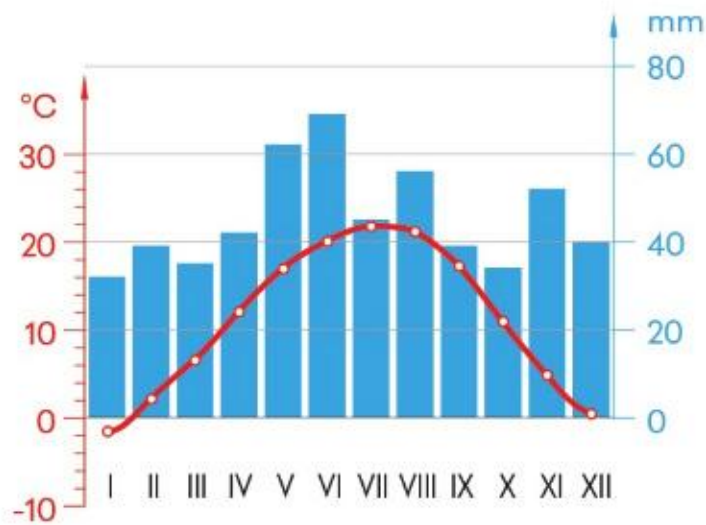
4 Na podstawie informacji z podręcznika (s. 66, 67) skreśl zbędne wyrazy w podanych niżej zdaniach.

- Wraz ze wzrostem wysokości nad poziomem morza wartość temperatury powietrza *wzrasta* / *maleje*.
- Im dalej na wschód Europy, tym roczna amplituda temperatury powietrza *wzrasta* / *maleje*.
- Im dalej na północ Europy, tym średnia roczna temperatura powietrza jest *wyższa* / *niższa*.
- W górach występuje klimat górski, jest to klimat *strefowy* / *astrefowy*.

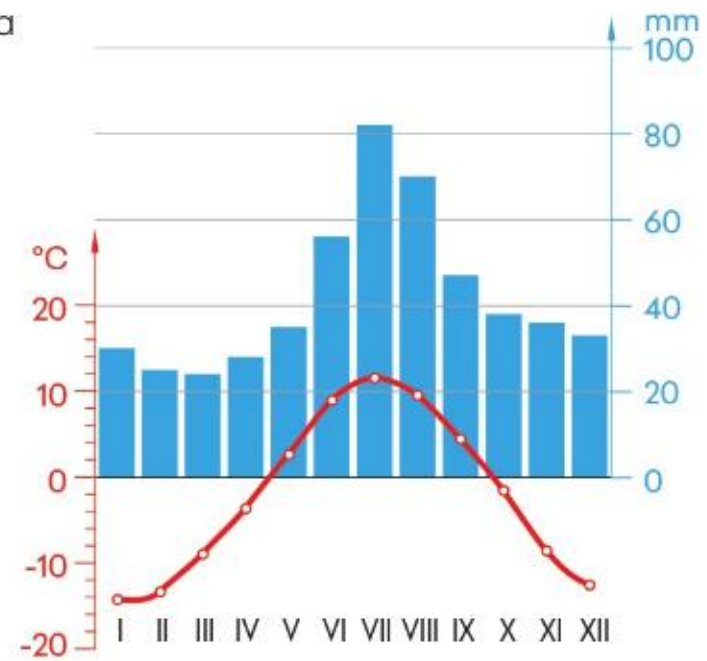
- 5 Przyporządkuj klimatogramy do stref klimatycznych Europy i wpisz ich nazwy pod wykresem.

Budapeszt

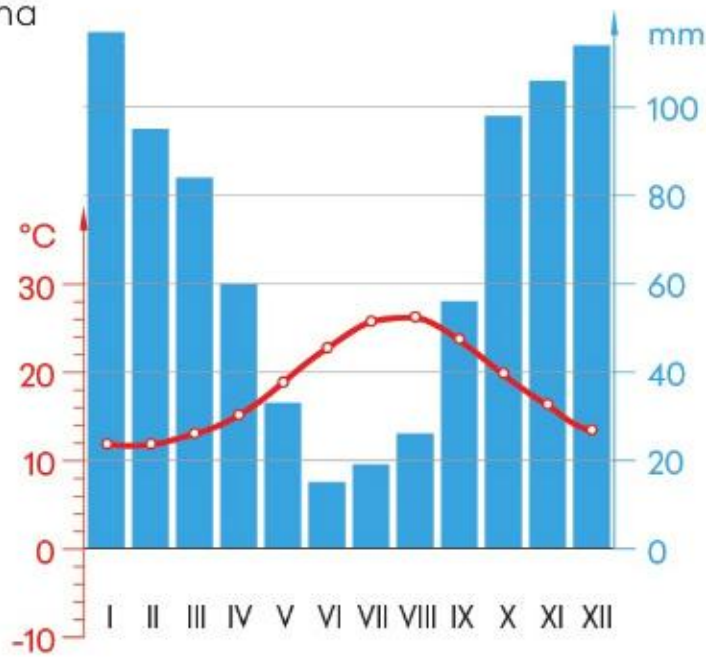
strefa klimatu _____

Kiruna

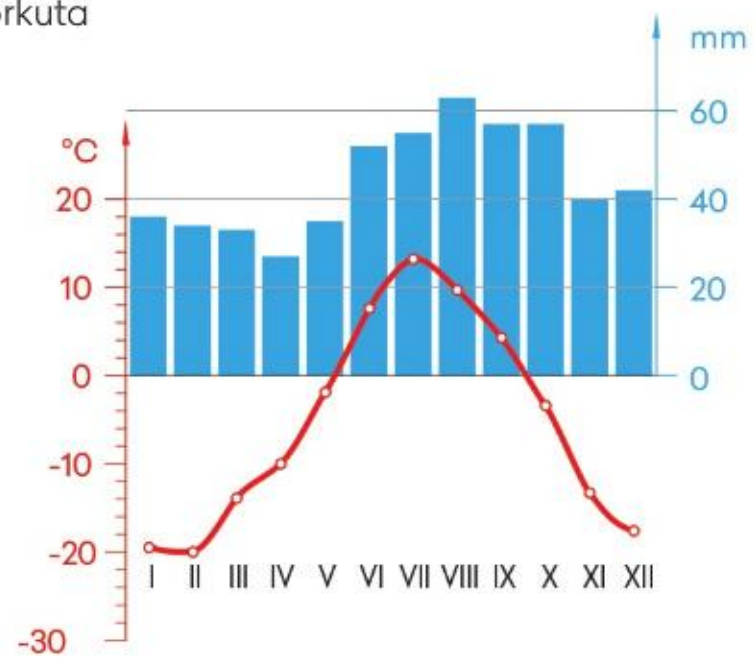
strefa klimatu _____

Mesyna

strefa klimatu _____

Workuta

strefa klimatu _____

- 6 Wybierz dowolny klimatogram z ćw. 5 i oblicz roczną amplitudę temperatury powietrza dla danej miejscowości. _____

Wybrana miejscowość to _____.

Roczna amplituda temperatury powietrza wynosi tam _____.

- 7 Rozwiąż rebus i uzupełnij zdanie.

Ś = K K = T

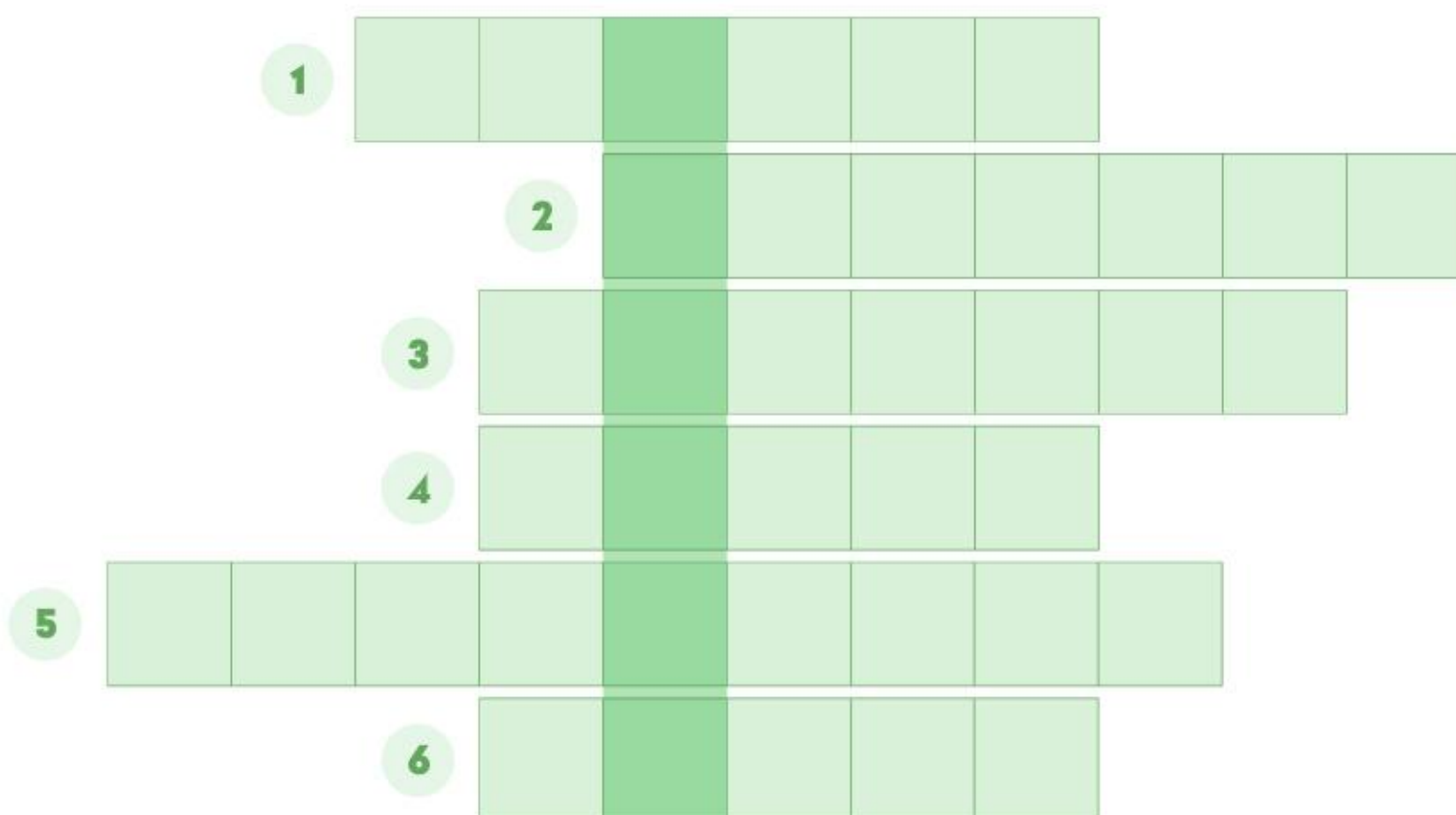

+ PY

Hasło: _____, wpływaj na niego m.in. _____.

2.3 Podział polityczny Europy i kraje członkowskie Unii Europejskiej

- 1 Rozwiąż krzyżówkę (możesz korzystać z atlasu). Zapisz hasło i je wyjaśnij.

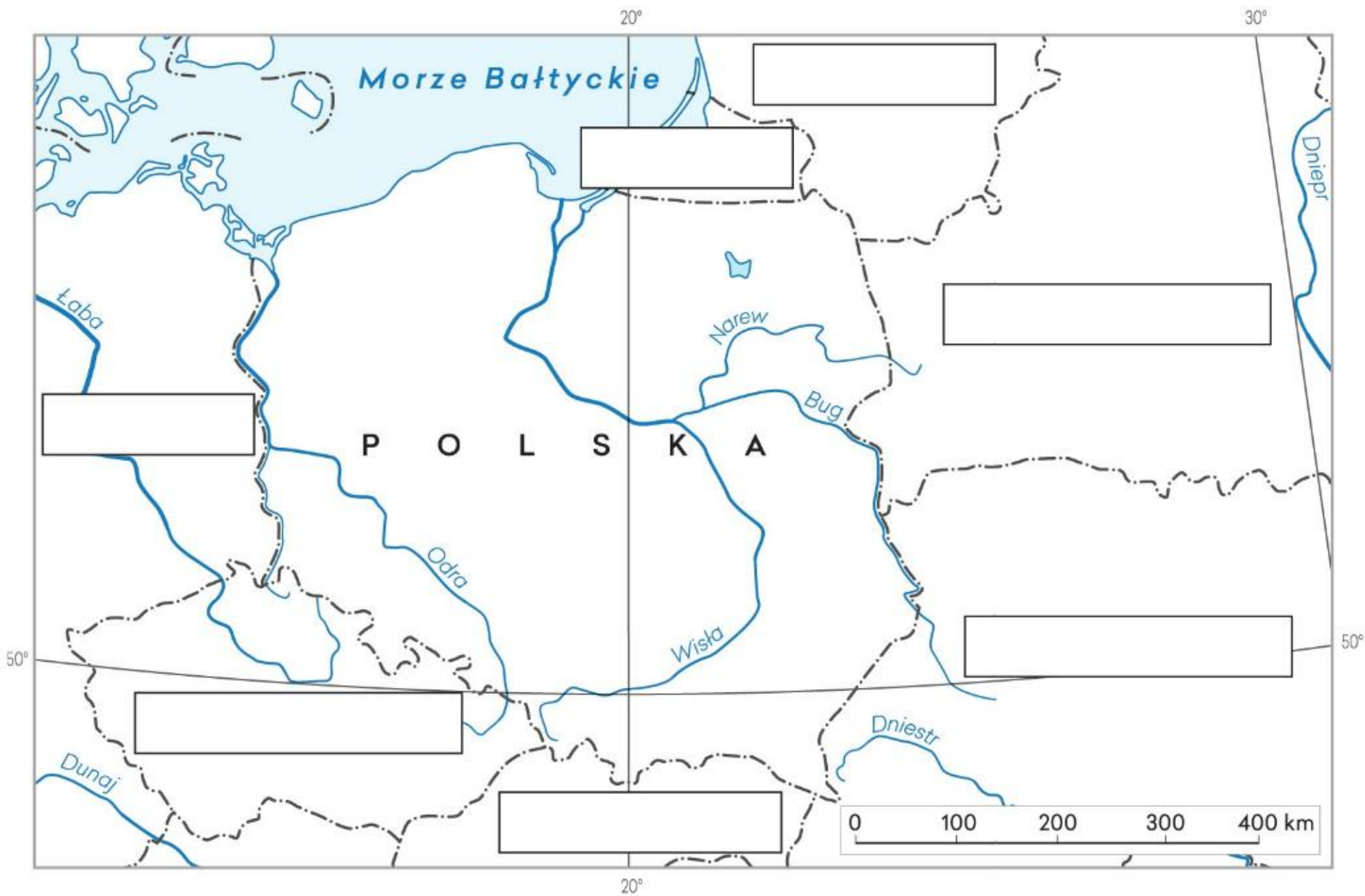
- 1 Kraj, z którym Polska graniczy na zachodzie.
- 2 Państwo ze stolicą w Kijowie.
- 3 Kraj leżący między Niemcami a Hiszpanią.
- 4 Największe państwo w Europie.
- 5 Największy kraj na Półwyspie Iberyjskim.
- 6 Państwo leżące na półwyspie i wyspach między Morzem Północnym a Morzem Bałtyckim.

Hasło: _____ – _____

- 2 W każdej parze podkreśl nazwę tego państwa, które ma większą powierzchnię. Możesz skorzystać z zamieszczonych w podręczniku danych statystycznych (s. 156, 157).

a) Polska – Litwa	e) Rosja – Ukraina
b) Dania – Szwecja	f) Irlandia – Wielka Brytania
c) Portugalia – Hiszpania	g) Francja – Belgia
d) Niemcy – Austria	h) Rumunia – Bułgaria

- 3 Podpisz na mapie sąsiadów Polski. Zaznacz gwiazdką te kraje, które należą do Unii Europejskiej.

- 4 Przy podanych państwach Europy zaznacz znakiem ✕, czy należą do Unii Europejskiej, do strefy Schengen, czy do strefy euro.

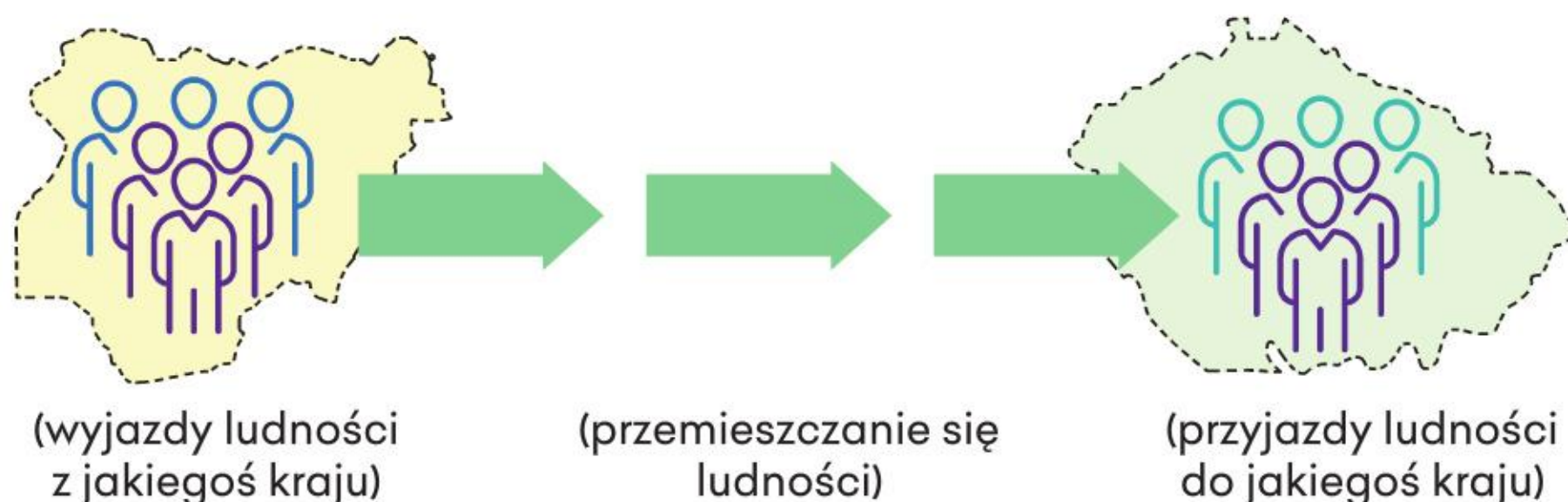
Państwo	Unia Europejska	Strefa Schengen	Strefa euro
Polska			
Niemcy			
Ukraina			
Wielka Brytania			
Szwecja			
Czarnogóra			
Norwegia			
Islandia			
Chorwacja			
Rumunia			

2.4 Ludność Europy

- 1 Połącz podane terminy z ich definicjami.

demografia	przemieszczanie się ludności
przyrost naturalny	dziedzina nauki zajmująca się ludnością: jej rozmieszczeniem, strukturą i przemianami
migracja	wzrost liczby osób starszych w społeczeństwie
saldo migracji	różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów
przyrost rzeczywisty	różnica między liczbą emigrantów a liczbą imigrantów
starzenie się społeczeństwa	suma wartości przyrostu naturalnego i salda migracji

- 2 Uzupełnij schemat – wpisz w odpowiednie miejsca wyrazy: migracja, emigracja, imigracja.

 Polska zajmuje 8. miejsce pod względem liczby ludności w Europie.
 Na podstawie tabeli w podręczniku (s. 156, 157) wpisz nazwy państw, które znajdują się pod tym względem – na miejscach 6, 7, 9 i 10 oraz zapisz liczbę ludności.

6.	_____	—	_____
7.	_____	—	_____
8.	Polska	—	38,2 mln
9.	_____	—	_____
10.	_____	—	_____

 W Polsce gęstość zaludnienia wynosi 123 osoby na km². Przyjmując, że powierzchnia Polski ma w przybliżeniu 312 tys. km², a liczba ludności to 38 mln osób, oblicz, jaka byłaby gęstość zaludnienia w naszym kraju, gdyby liczba ludności

a) zwiększyła się o 10 mln _____

b) zmniejszyła się o 10 mln _____

 Na mapie w podręczniku (s. 80) lub w atlasie znajdź kraje sąsiadujące z Austrią. Wpisz do każdej rubryki tabeli po jednej nazwie państwa – takiego, w którym dominuje język z podanej grupy językowej. Napisz także, jaki to język.

Grupa językowa	Państwo sąsiadujące z Austrią	Język
germańska		
słowiańska		
romańska		
inna/ugrofińska		

- **6** Odszukaj największe obszary Europy, na których gęstość zaludnienia jest mniejsza niż 1 osoba na km², lub takie, na których nikt nie mieszka. Podaj nazwy trzech państw, które mają takie obszary na swoim terytorium. Skorzystaj z mapy (podręcznik, s. 78).

1. _____
2. _____
3. _____

Podaj główną przyczynę tak małej gęstości zaludnienia na tych terenach.

- 7** W poniższych zdaniach uzupełnij luki wyrazami z ramki tak, aby podane informacje były prawdziwe.

judaizm	prawosławie	chrześcijaństwo
islam	katolicyzm	protestantyzm

Od czasów średniowiecza w Europie dominuje _____.

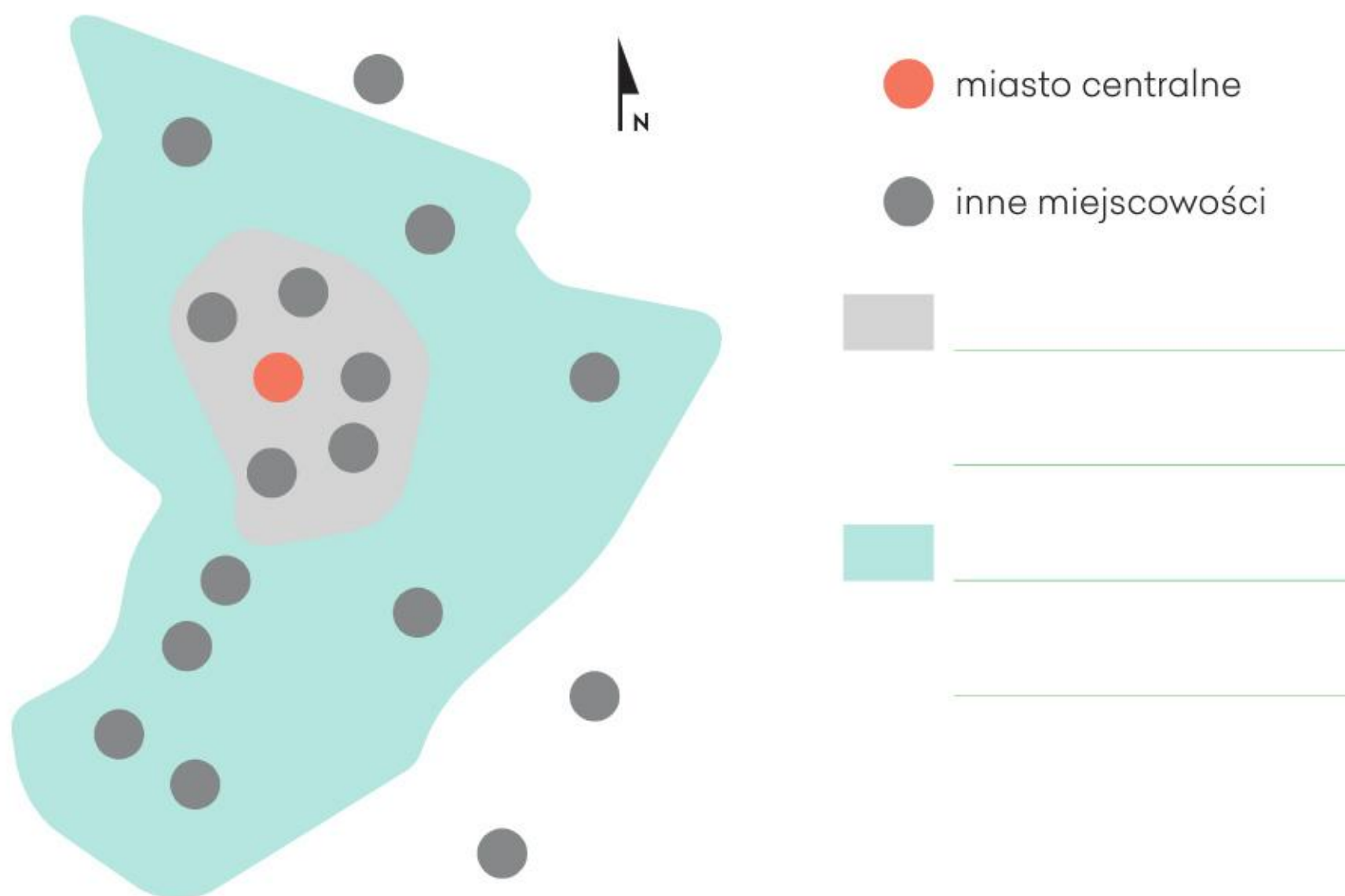
Dzieli się ono na wschodnie – _____
i zachodnie. W zachodniej części kontynentu na północy przeważa _____,
a na południu _____.

Do lat 40. XX wieku w Europie dużo było wyznawców _____.

Znaczny udział stanowią także wyznawcy _____
oraz osoby bezwyznaniowe i ateści (ok. $\frac{1}{3}$ ludności).

2.5 Porównanie europejskich metropolii – Paryża i Londynu

- 1 Wykonaj polecenia dotyczące schematu pokazującego przykładowe rozmieszczenie małych miejscowości wokół miasta centralnego.

- a) Uzupełnij legendę wyrazami: *aglomeracja*, *obszar metropolitalny*.
- b) Jak sądzisz, z jakiej przyczyny dwie miejscowości widoczne na schemacie nie są umieszczone na żadnym tle?

- c) Zaproponuj trzy powody, które mogły wpłynąć na lokalizację większej liczby miejscowości na południowym zachodzie.

1. _____
2. _____
3. _____

- 2 Zdecyduj, czy cechy podane w tabeli dotyczą Londynu czy Paryża. Niektóre dotyczą obu miast.

Cecha	Miasto
Powyżej 2 mln mieszkańców.	☐ Londyn / ☐ Paryż
Kolisty plan miasta.	☐ Londyn / ☐ Paryż
Większość mieszkańców zatrudniona w usługach.	☐ Londyn / ☐ Paryż
Położenie blisko ujścia rzeki do morza.	☐ Londyn / ☐ Paryż

- 3 Oceń, który rysunek prezentuje znaną budowlę z Londynu, a który – z Paryża. Wpisz odpowiednie oznaczenia literowe do tabeli. Podpisz zabytki.

Londyn	Paryż

4

Na podstawie dostępnych źródeł informacji uzupełnij zdania. Podaj trzy nazwy miast oraz trzy argumenty.

Stolice europejskie, w których obowiązuje ograniczenie dotyczące wjazdu prywatnymi samochodami do centrum miasta, to: Londyn,

Paryż, a także _____, _____

i _____.

Powodami wprowadzenia takich ograniczeń są m.in.

1. _____

2. _____

3. _____

5

Porównaj dane zamieszczone w tabeli. Zapisz podobieństwa i różnice oraz wynikający z nich wniosek.

Wybrane dane	Paryż	Londyn
średnie wynagrodzenie za pracę	2366,17 euro	2431,36 euro
cena zestawu typu <i>fast food</i>	7,83 euro	5,74 euro
cena paliwa (litr)	1,36 euro	1,30 euro
cena mleka (litr)	1,02 euro	1,00 euro

Podobieństwa: _____

Różnice: _____

Wniosek: _____

6

Wyjaśnij, co oznacza termin **wielokulturowość**. Z jakiego powodu społeczeństwo zarówno Londynu, jak i Paryża można nazwać wielokulturowym?

2.6 Zróżnicowanie źródeł energii w krajach europejskich

1 Wpisz do odpowiednich rubryk tabeli podane nazwy źródeł energii.

węgiel kamienny	wiatr	ropa naftowa	woda	uran	Słońce
Źródła energii					
nieodnawialne			odnawialne		

2 Uzupełnij zdania właściwymi wyrazami.

Elektrownie, w których wytwarza się energię elektryczną ze spalania paliw kopalnych, nazywa się elektrowniami _____.

Takie, w których produkcja energii elektrycznej ma swoje źródło w przepływającej wodzie, nazywamy _____.

3 Połącz zdjęcia przedstawiające różne typy elektrowni z nazwami krajów, w których dany typ elektrowni ma znaczny udział.

Polska	Dania	Francja	Norwegia	Islandia
--------	-------	---------	----------	----------

elektrownia cieplna

elektrownia wiatrowa

elektrownia wodna

elektrownia atomowa

elektrownia geotermalna

4

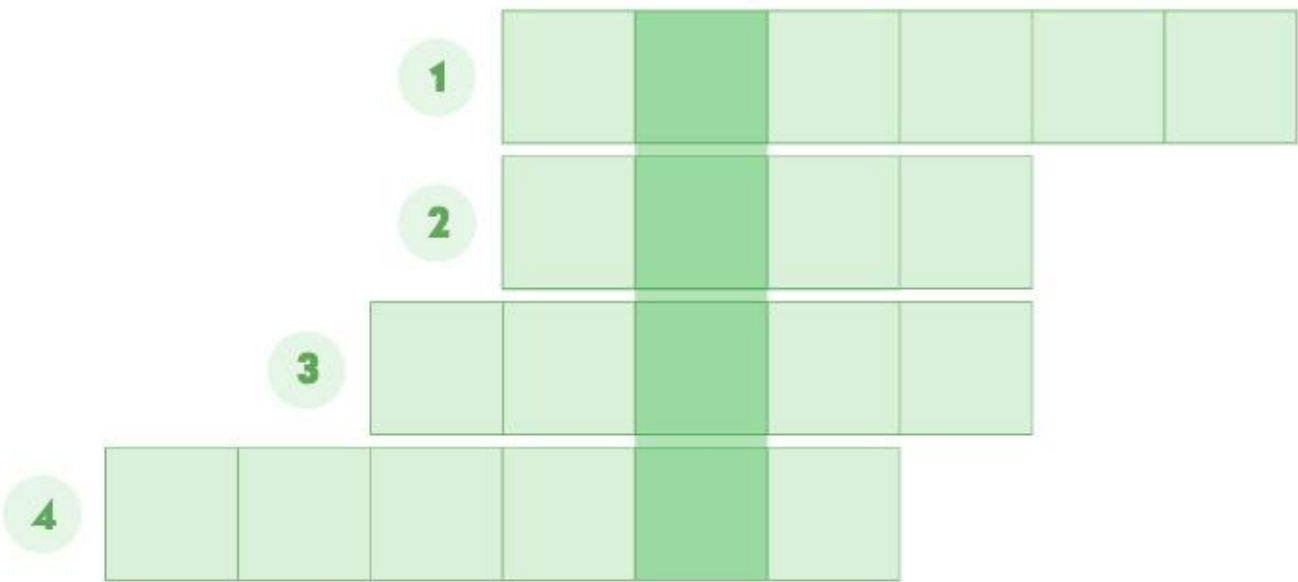

Pracując w parach, podajcie po dwie wady i dwie zalety elektrowni korzystających z odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii.

Nr	Elektrownie korzystające z nieodnawialnych źródeł energii		Elektrownie korzystające z odnawialnych źródeł energii	
	zalety	wady	zalety	wady
1.				
2.				

5

Rozwiąż krzyżówkę. Wpisz hasło i je wyjaśnij.

- 1 Nasz kontynent.
- 2 Inaczej energia elektryczna.
- 3 Źródło energii w elektrowniach wiatrowych.
- 4 Gaz... – źródło energii w elektrowniach ciepłych.

Hasło: _____ – to _____

2.7 Islandia – wyspa wulkanów i trzęsień ziemi

- 1 Zaznacz fragmenty, którymi należy uzupełnić tekst o płytach litosfery, w taki sposób, aby zawierał prawdziwe informacje.

Ziemię okrywa litosfera, czyli ☐ twarda / ☐ plastyczna warstwa, która podzielona jest na płyty o ☐ prostokątnym / ☐ nieregularnym kształcie. Płyty litosfery ☐ nie mają pęknięć / ☐ są miejscami popękane. Płyty poruszają się ☐ stale, choć powoli / ☐ raz na tysiące lat, ale z dużą prędkością.

- 2 Nauczyciel geografii zadał dwóm uczniom następujące pytanie:
Czy Islandia leży na tej samej płycie tektonicznej co Polska?

Witek odpowiedział, że oba te kraje leżą na tej samej płycie, natomiast Tadek odpowiedział, że nie. Uzasadnij, dlaczego można uznać, że obaj mieli rację.

- 3 Zaznacz tylko te zjawiska przyrodnicze i elementy środowiska przyrodniczego Islandii, które wynikają z jej położenia na styku płyt litosfery.

☐ trzęsienia ziemi

☐ lodowce

☐ wulkany

☐ plaże morskie

☐ gejzery

☐ dzień polarny

- 4 Znajdź w internecie przepis na tradycyjny islandzki chleb *hverabraud*.

Dlaczego w Polsce nie da się upiec tego chleba oryginalną, tradycyjną metodą?

- 5 Zapisz, jakie korzyści i jakie zagrożenia dla przedstawionego na zdjęciu gospodarstwa wynikają z jego położenia.

Korzyści: _____

Zagrożenia: _____

- 6 Przyjrzyj się pocztówce przysłanej z Islandii. Otocz pętlą te elementy krajobrazu, które wynikają z położenia Islandii na granicy płyt litosfery i zapisz ich nazwy.

ICELAND

2.8 Nowoczesny przemysł i usługi we Francji

1 Uzupełnij zdania.

Handel międzynarodowy to kupno bądź sprzedaż _____
i _____ między różnymi krajami.
Sprzedaż towarów lub usług za granicę to _____.
Zakup towarów lub usług z innych krajów to _____.

2 Zapisz w tabeli nazwy trzech działów gospodarki oraz po dwa przykłady związanych z nimi zawodów wybranych z ramki.

nauczyciel	pszczelarz	kierowca	górnik	rolnik	technik
Dział gospodarki			Zawody		

3 Na podstawie analizy wykresu z podręcznika (s. 104, *Struktura oraz wartość eksportu usług i towarów przemysłowych Francji*) oceń prawdziwość poniższych zdań.

W latach 1995–2016 łączna wartość eksportu wszystkich towarów przemysłowych była większa niż wartość eksportowanych usług.	☐ P	☐ F
W latach 2008 i 2009 nastąpił gwałtowny wzrost wartości eksportu towarów.	☐ P	☐ F
Łączna wartość eksportu towarów w latach 2011–2014 była ponad czterokrotnie wyższa niż w latach 1998–2001.	☐ P	☐ F
Najdłuższy nieprzerwany okres wzrostu wartości eksportu przypada na lata 2001–2008.	☐ P	☐ F

4 Zaznacz znakiem ✕ czynniki wpływające na rozwój technopolii.

- ☐ placówki badawczo-rozwojowe
- ☐ duże nakłady finansowe
- ☐ bogate złoża rud żelaza
- ☐ sieć wyższych uczelni kształcących pracowników
- ☐ zapotrzebowanie na nowe technologie ze strony przemysłu
- ☐ tania, niewykwalifikowana siła robocza
- ☐ górzyste ukształtowanie terenu
- ☐ sąsiedztwo morza
- ☐ równinne ukształtowanie terenu
- ☐ dobra komunikacja

5 Wyjaśnij, czym jest przemysł IT. Zaznacz związane z nim przykłady.

Przemysł IT to inaczej przemysł _____

Obejmuje on m.in.

- ☐ możliwość płacenia w sklepie za pomocą telefonu komórkowego
- ☐ robienie zakupów bez wychodzenia z domu
- ☐ prowadzenie ekologicznej uprawy porzeczek
- ☐ przygotowywanie oprogramowania komputerowego
- ☐ wypiekanie pieczywa bez konserwantów
- ☐ szycie ubrań wyłącznie z naturalnych włókien

6 W podanych parach zaznacz regiony turystyczne Francji.

Dolina Loary – Dolina Krzemowa

Toskania – Prowansja

Lazurowe Wybrzeże – Wybrzeże Kości Słoniowej

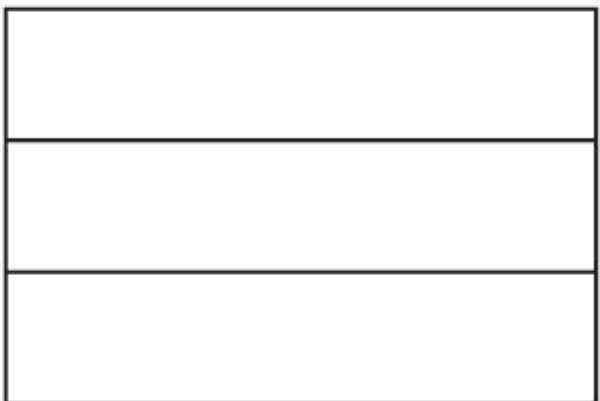
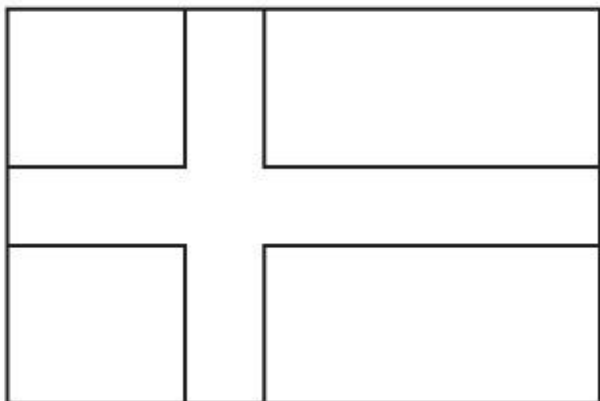
Alpy – Karpaty

Korsyka – Sardynia

Bretania – Jutlandia

2.9 Rolnictwo Danii i Węgier – podobieństwa i różnice

1 Rozpoznaj flagi Danii i Węgier, a następnie pokoloruj je odpowiednio i uzupełnij podane informacje.

kraj: _____
stolica: _____

kraj: _____
stolica: _____

Czy należy do Unii Europejskiej?
☐ Tak. / ☐ Nie.

Czy należy do Unii Europejskiej?
☐ Tak. / ☐ Nie.

2 Przyporządkuj po trzy charakterystyczne produkty rolne i eksportowe do Danii lub Węgier, łącząc właściwą fotografię z nazwą kraju.

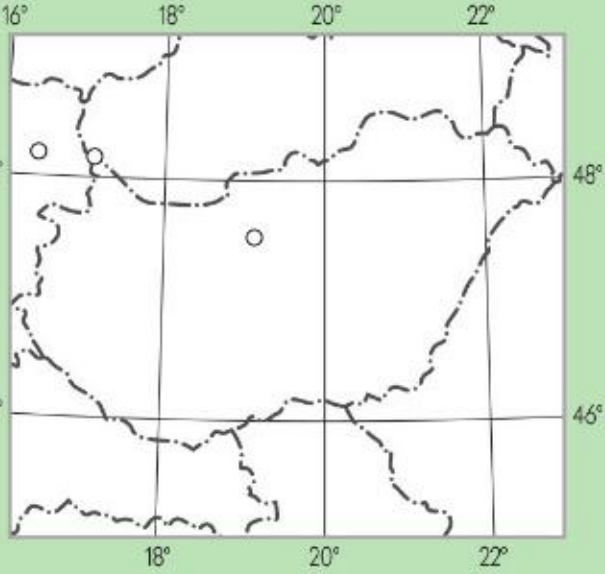
Węgry

Dania

3 Wykonaj polecenia w tabeli.

- a) Rozpoznaj na mapach Węgry i Danię – podpisz te państwa,
- b) Zaznacz znakiem **×** we właściwej kolumnie, którego z państw: Węgier czy Danii, dotyczą podane informacje. (Uwaga: niektóre informacje dotyczą obu krajów).

Informacja		
nizinne ukształtowanie terenu sprzyjające rolnictwu		
mała liczba mieszkańców zatrudnionych w rolnictwie		
duży udział gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi		
klimat cieplejszy, a gleby lepszej jakości, żyzniejsze		
nowoczesne rolnictwo, nastawione głównie na chów zwierząt		
nowoczesne rolnictwo, nastawione głównie na uprawę roślin		

- 4 Na podstawie wypełnionej tabeli (ćw. 3) skreśl zbędne wyrazy, tak aby tekst zawierał informacje prawdziwe.

Wniosek: Oba kraje mają *korzystne / niekorzystne* warunki przyrodnicze rozwoju rolnictwa, chociaż klimat i gleby są bardziej sprzyjające uprawom *na Węgrzech / w Danii*. Rolnictwo *Danii / Węgier / obu państw* jest bardzo nowoczesne i dochodowe, mimo, że w tym sektorze gospodarki pracuje *więcej / mniej* mieszkańców niż w przemyśle i usługach.

- 5 Połącz każde z pojęć z właściwą definicją.

użytki rolne

udział (%) użytków rolnych, lasów i nieużytków w ogólnej powierzchni kraju

struktura użytkowania ziemi

ilość upraw rolnych zebranych z określonej jednostki powierzchni

plony

grunty orne, sady, ogrody, łąki, pastwiska, odłogi i ugory

- 6 Uzupełnij informacje.

- a) W jednym z przedstawionych krajów mieszkał i tworzył znany bajkopisarz, autor m.in. baśni *Brzydkie kaczątko* czy *Dziewczynka z zapałkami*. O kim mowa? Mieszkańcem, którego kraju był ten pisarz?

To _____,
był mieszkańcem _____.

- b) Na tronie jednego z tych państw zasiadali przedstawiciele tych samych dynastii królewskich co w Polsce. Zarówno w Polsce, jak i _____ rządzili członkowie dynastii _____.

2.10 Turystyka w Europie Południowej

- 1 Przeczytaj ulotkę reklamującą wakacje we Włoszech. Zaznacz na niej informacje świadczące o tym, że Włochy są krajem śródziemnomorskim.

Odpoczywaj z nami na włoskiej plaży!

- ☐ basen ze słoną wodą przy hotelu
- ☐ słoneczna pogoda siedem dni w tygodniu
- ☐ wycieczka do gaju oliwnego połączona z degustacją oliwy
- ☐ temperatura wody w morzu powyżej 25°C
- ☐ bezpłatne leżaki na piaszczystej plaży
- ☐ zawsze zielony trawnik na polu do gry w golfa
- ☐ piękny ogród hotelowy pełen oleandrów, mirtów itp.

- 2 Wykresy przedstawiają liczbę turystów, którzy odwiedzili Austrię i Grecję w kolejnych miesiącach roku. Zdecyduj, który z wykresów dotyczy Grecji. Podaj dwa argumenty uzasadniające swój wybór.

A

B

Przyjazdy turystów do Grecji prezentuje wykres _____, ponieważ:

- _____
- _____

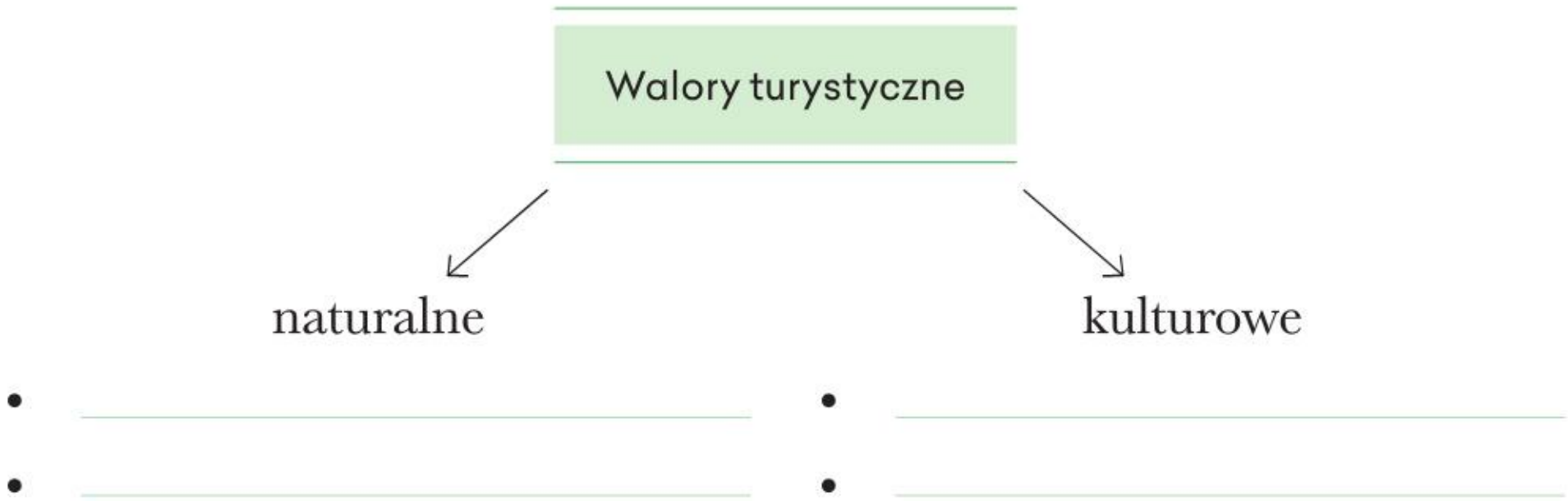
- 3 Zaplanuj podróż po krajach śródziemnomorskich tak, aby zobaczyć zabytki sztuki pochodzące z podanych okresów historycznych oraz usytuowane na terytorium trzech różnych państw. (Uwaga: wybierz inne zabytki niż te zaprezentowane w podręczniku na s.115).
Uzupełnij tabelę informacjami o wybranych zabytkach.

Epoka w sztuce	Państwo	Zabytek
starożytna		
średniowieczna		
nowożytna		

- 4 W dostępnych źródłach znajdź informacje o mieście Wlora w Albanii.

- a) Zapisz na schemacie w odpowiednich miejscach po dwa walory naturalne i kulturowe tego miasta.

- b) Zapisz trzy zasady zwiedzania, z poszanowaniem lokalnej kultury, przeznaczone dla turysty, który chciałby obejrzeć najstarszy zachowany obiekt sakralny we Wlorze.

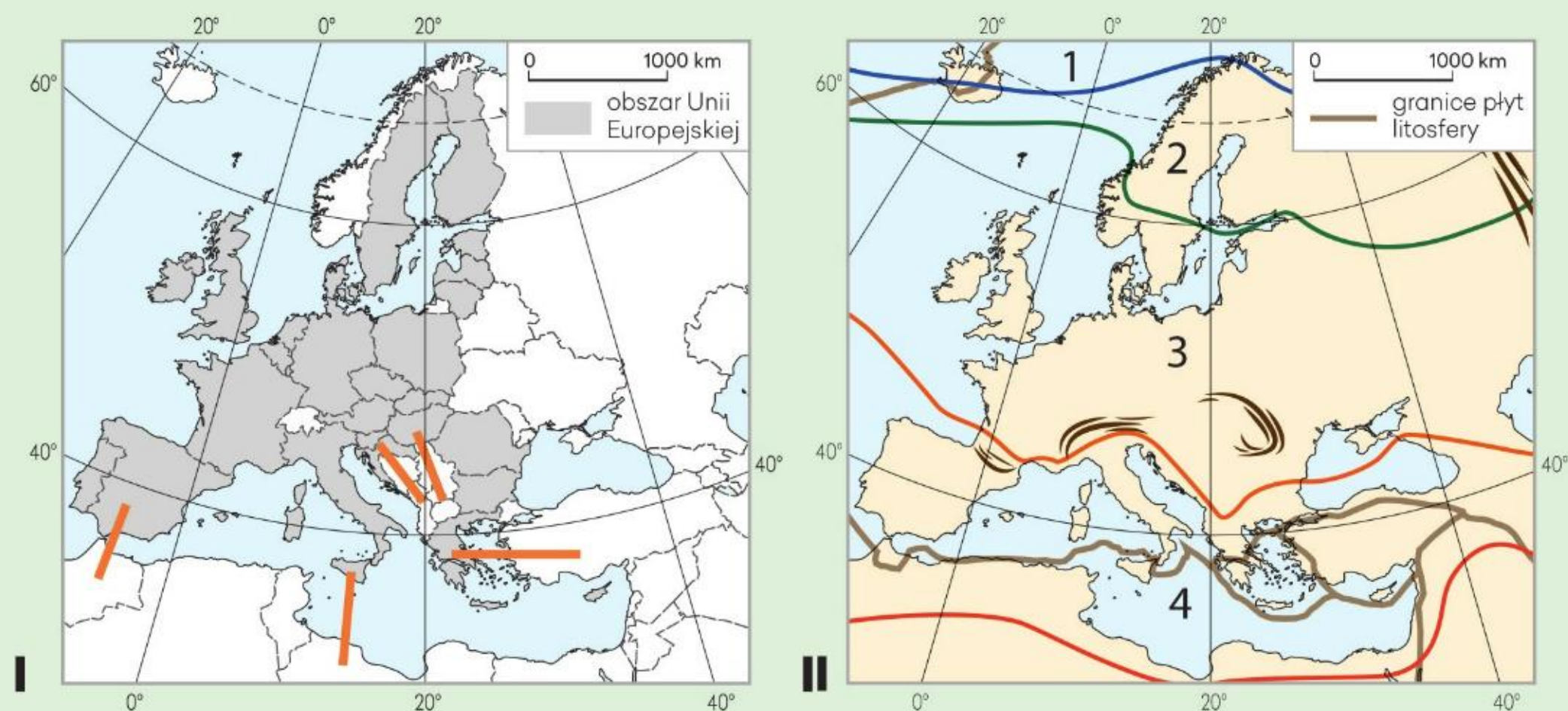
Ten budynek to _____.

W trakcie zwiedzania turysta powinien:

- _____
- _____
- _____

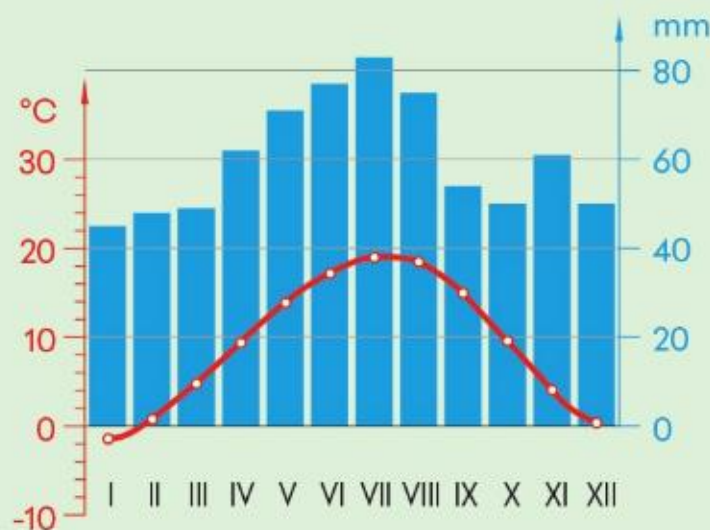
Podsumowanie działu 2

Ćwiczenia 1, 2 i 4 wykonaj na podstawie map.

- 1** Zapisz na mapie I oznaczenia literowe przypisane do podanych państw: A. Grecja, B. Wielka Brytania, C. Hiszpania, D. Dania, F. Węgry, G. Francja.
- 2** Zapisz na mapie II oznaczenia literowe przypisane do podanych obiektów geograficznych: H. Alpy, J. Karpaty, K. Pireneje, L. Morze Bałtyckie, M. Morze Śródziemne, O. Półwysep Skandynawski.
- 3** Skreśl zbędne wyrazy w poniższych zdaniach, aby tekst zawierał zdania prawdziwe.
 - Większość państw leżących na *zachód* / *wschód* od Polski należy do Unii Europejskiej.
 - Europa położona jest na półkuli *północnej* / *południowej* / *północnej i południowej* oraz na półkuli *wschodniej* / *zachodniej* / *wschodniej i zachodniej*.
 - Położenie na granicy płyt litosfery powoduje że, *występują wulkany i trzęsienia ziemi* / *nie występują wulkany i trzęsienia ziemi*.
 - Na klimat Europy duży wpływ ma *ciepły* / *zimny* prąd morski, ponieważ *obniża* / *podnosi* temperaturę powietrza na kontynencie.
 - Im dalej na wschód od Europy, tym roczna amplituda temperatury powietrza jest *większa* / *mniejsza*, a wpływ na to ma odległość od Oceanu Atlantyckiego.

- 4 Przyporządkuj klimatogram do jednej ze stref klimatycznych przedstawionych na mapie II i uzupełnij opis.

Klimatogram sporządzono dla miejscowości położonej w strefie klimatu

_____,
oznaczonej na mapie _____
cyfrą _____

- 5 Główne trasy migracji w Europie są zaznaczone na mapie I liniami pomarańczowymi.

- Dorysuj do tych linii groty strzałek tak, aby obrazowały główne kierunki migracji w Europie.
- Podaj konsekwencję społeczno-ekonomiczną lub kulturową migracji na obszarze Europy:

- dla państw przyjmujących migrantów: _____

- dla państw, z których migranci wyjeżdżają: _____

- 6 Fotografie przedstawiają charakterystyczne obiekty turystyczne w Paryżu i Londynie. Podpisz każde z miast.

7 Podaj dwa przykłady funkcji, które pełnią wielkie miasta Europy, np. Londyn lub Paryż, oraz dwa przykłady problemów wynikających z bardzo dużej liczby mieszkańców.

Funkcje:

1.

2.

Problemy:

1.

2.

8 Oceń podane informacje. Zaznacz znakiem ✕, czy jest to przyczyna, czy skutek starzenia się ludności Europy.

Informacja	Przyczyna	Skutek
Coraz dłuższe życie.	☐	☐
Duże zapotrzebowanie na opiekunów osób starszych.	☐	☐
Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym.	☐	☐
Mała liczba urodzeń.	☐	☐
Poprawa warunków życia i opieki medycznej.	☐	☐

9 Zaznacz, którego z pojęć dotyczy definicja podana w tabeli.

Pojęcie	Definicja
☐ Import – ☐ Eksport –	sprzedaż towarów za granicę.
☐ Przyrost naturalny – ☐ Przyrost rzeczywisty –	różnica między liczbą urodzeń a liczbą zgonów.
☐ Plony – ☐ Zbiory –	ilość upraw rolnych zebranych z określonej jednostki powierzchni.
☐ Urbanizacja – ☐ Gęstość zaludnienia –	liczba osób zamieszkujących 1 km ² .

- 10 Przyporządkuj podane nazwy państw do podanych cech. Wpisz nazwę kraju w odpowiednim miejscu tabeli.

	Francja	Dania	Węgry	Włochy	Norwegia	Islandia
	Charakterystyka kraju		Państwo			
1.	Kraj mający bardzo nowoczesne rolnictwo, nastawione głównie na chów, duży udział energii wiatrowej w wytwarzaniu energii elektrycznej.					
2.	Stolica tego państwa to jedno z największych miast Europy. W tym kraju prawie cała energia wytwarzana jest w elektrowniach atomowych, a większość ludności pracuje w nowoczesnym przemyśle i usługach.					
3.	Kraj nizinny, z dużym udziałem gruntów ornych, uprawia się tu zboża, warzywa oraz owoce, w tym winorośl i paprykę.					
4.	Prawie 100% energii elektrycznej tego kraju pochodzi z elektrowni wodnych, północna część jego terytorium znajduje się w zasięgu klimatu okołobiegunowego.					
5.	Kraj położony na granicy płyt litosfery, wykorzystujący w dużym zakresie źródła geotermalne, m.in. jako źródła energii cieplnej.					
6.	Na dużą atrakcyjność turystyczną tego kraju wpływają: gorące i suche lato, ośnieżone zimą góry z trasami narciarskimi, niezwykle cenne obiekty kultury oraz liczne obiekty noclegowe i gastronomiczne.					

3.1 Przemiany w przemyśle niemieckim na przykładzie Nadrenii Północnej-Westfalii

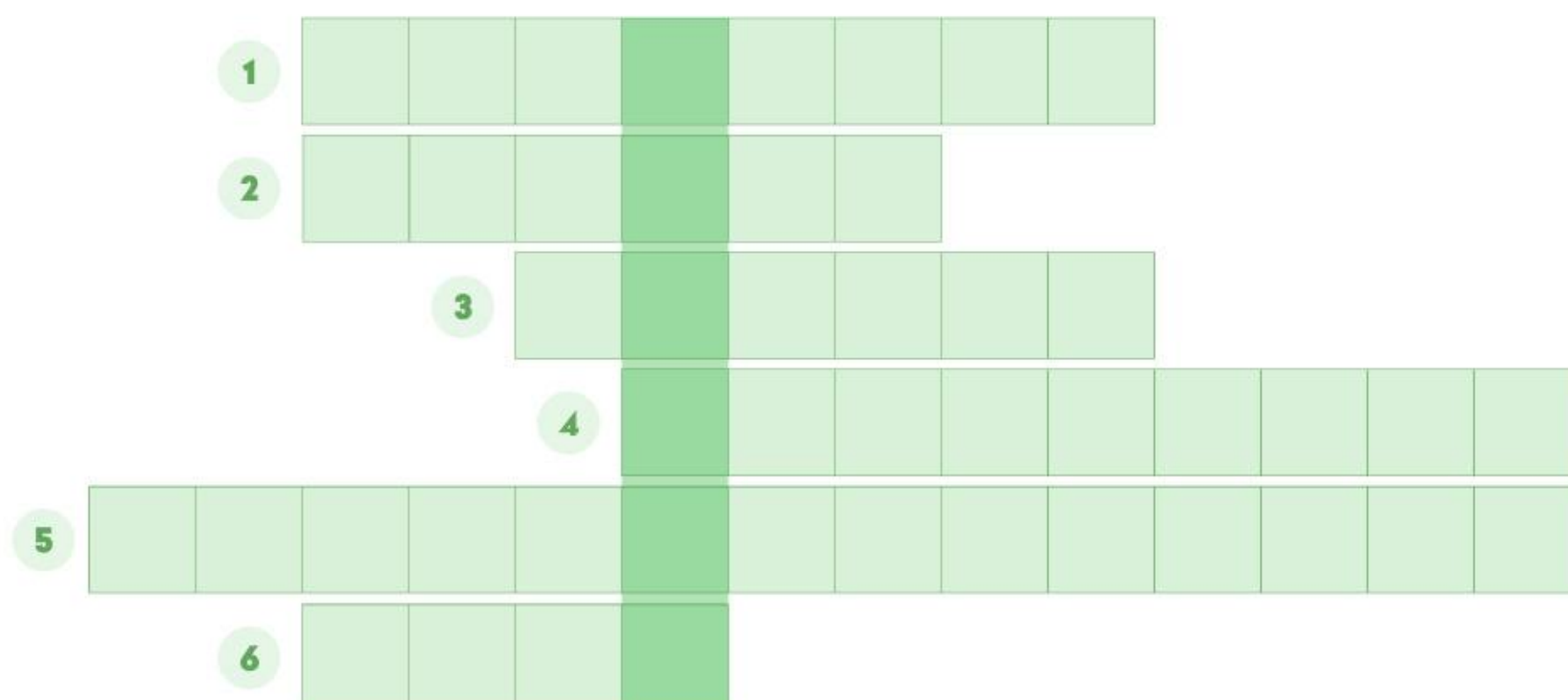
- 1 Pokoloruj flagę Niemiec. Następnie uzupełnij rysunek, wpisując w okienka właściwe oznaczenia literowe.

B – Berlin **Z** – Zagłębie Ruhry
N – Nadrenia Północna-Westfalia

Zaznacz na czerwono granicę Niemiec z Polską.

- 2 Rozwiąż krzyżówkę.

- 1 Morze... – jedno z mórz, nad którym leżą Niemcy.
 2 Kopalny surowiec wydobywany w Niemczech.
 3 Stolica Niemiec.

- 4 Stolica Bawarii – jednego z niemieckich landów.
 5 Przemysł... jest związany z produkcją lekarstw.
 6 Góry na południu Niemiec.

Hasło: _____

3 Połącz określenia z ich definicjami.

struktura przemysłu	rodzaj oraz ilość produkowanych wyrobów przemysłowych
technologia produkcji	zmiany, które polegają na zmniejszaniu się znaczenia jednych gałęzi przemysłu na rzecz powstawania nowych
zmiana struktury przemysłu (restrukturyzacja)	sposób wytwarzania danego produktu i organizacja prac związanych z jego wytwarzaniem
produkt krajowy brutto (PKB)	wartość wyprodukowanych w ciągu całego roku towarów i usług w danym państwie

4 Ustal właściwą kolejność przemian struktury przemysłu w Niemczech, które dokonały się w drugiej połowie XX w. i na początku wieku XXI. Następnie wpisz oznaczenia literowe do schematu.

rozwój zakładów zaawansowanych technologii (przemysłu <i>high-tech</i>)	rozwój przemysłu ciężkiego: górnictwa i hutnictwa	czwarta rewolucja przemysłowa – przemysł 4.0	zamykanie wielu kopalń i niektórych hut, rozwój zakładów produkujących maszyny i urządzenia, produkty chemiczne, samochody itp.
--	---	--	---

A.

B.

C.

D.

Przemiany struktury przemysłu Niemiec

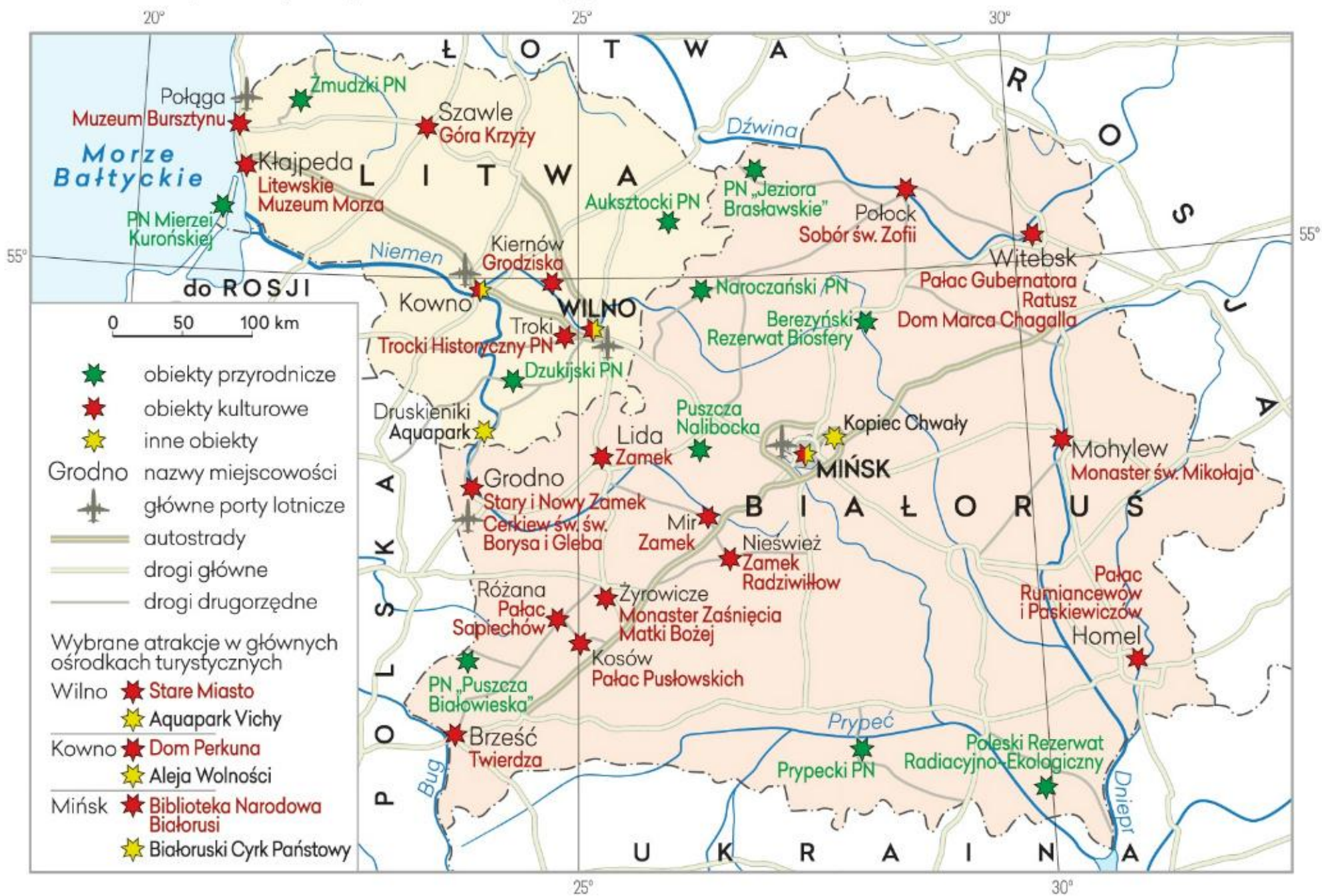

3.2 Dziedzictwo kulturowe Litwy i Białorusi

1 Na podstawie dostępnych źródeł informacji uzupełnij tabelę.

nazwa kraju	Litwa	Białoruś
flaga		
liczba ludności		
powierzchnia		
stolica		
waluta		
przynależność do UE		
wybrany park narodowy		
wybrany obiekt z listy UNESCO		

Ćwiczenia 2–4 wykonaj na podstawie mapy.

- 2 Zaznacz na mapie trasę wycieczki autokarowej obejmującej trzy postoje przeznaczone na oglądanie atrakcji turystycznych w każdym kraju. Zaplanuj wycieczkę tak, aby granicę między tymi państwami przekraczać tylko raz. Rozpocznij i zakończ wyjazd w pobliżu głównych portów lotniczych.
- 3 Podaj po jednej atrakcji turystycznej, którą najchętniej poznasz w każdym z miast na trasie wycieczki. Porównaj swoje odpowiedzi z odpowiedziami innej osoby w klasie.

	Miasto	Wybrana atrakcja turystyczna
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

- 4 Zaznacz na mapie obiekty z listy światowego dziedzictwa UNESCO.

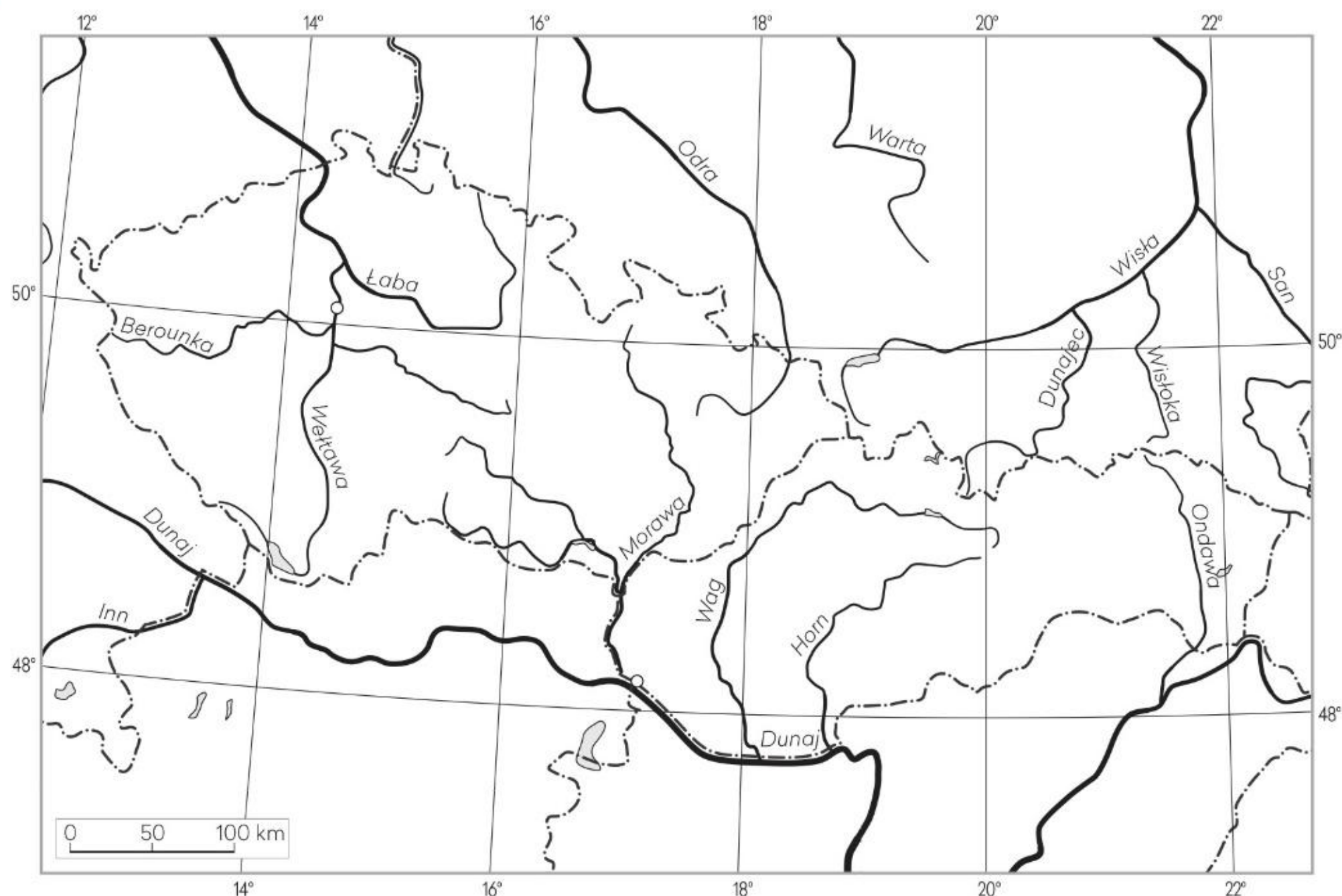
- 5 Zaznacz znakiem ✕ sformułowania dotyczące zarówno Litwy, jak i Białorusi, a odpowiednimi symbolami LT i BY te, które odnoszą się tylko do jednego z tych państw. Skorzystaj z podręcznika (s. 132, 133).

- ☐ Leży na północny-wschód od Polski.
- ☐ Leży na wschód od Polski.
- ☐ Leży nad Morzem Bałtyckim.
- ☐ Dominuje krajobraz nizinny z polodowcowymi równinami i pojezierzami.
- ☐ Bogate złoża surowców mineralnych.
- ☐ Przeważają gleby bardzo urodzajne.
- ☐ Klimat umiarkowany ciepły, przejściowy.

3.3 Środowisko przyrodnicze oraz atrakcje turystyczne Czech i Słowacji

1 Podpisz na mapie Czechy, Słowację oraz ich stolice.

2 Oceń prawdziwość informacji zawartych w tabeli. Zaznacz P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli zdanie jest fałszywe.

Czechy i Słowacja to południowi sąsiedzi Polski.	☐ P	☐ F
Gdy podróżujemy z Warszawy do Pragi samolotem, to lecimy w kierunku południowo-wschodnim.	☐ P	☐ F
Zarówno język czeski, jak i słowacki należą do tej samej grupy językowej co polski.	☐ P	☐ F
Praga jest najpopularniejszym turystycznie miastem Słowacji.	☐ P	☐ F
Ani w Czechach, ani na Słowacji nie ma nadmorskich plaż.	☐ P	☐ F

- 3 Zaznacz w tabeli znakiem ✕, którego państwa dotyczą podane zdania. (Uwaga: informacje mogą dotyczyć też obu krajów).

Informacja	Czechy	Słowacja
W tym państwie płacimy w euro.	☐	☐
Tutaj walutą jest korona.	☐	☐
W tym kraju większe znaczenie mają atrakcje kulturowe.	☐	☐
Najwięcej turystów przyjeżdża tu w góry albo do kąpielisk geotermalnych.	☐	☐
Na terytorium tego państwa Polacy mogą wjeżdżać bez paszportu.	☐	☐

- 4 Fotografie przedstawiają najbardziej znane obiekty turystyczne naszych sąsiadów. Podpisz je, wybierając nazwy z ramki.

Hradczany	Zamek Orawski	Karlowe Wary	Słowacki Raj
-----------	---------------	--------------	--------------

3.4 Zróżnicowanie przyrodnicze i gospodarcze Rosji

1 Przeczytaj tekst, a następnie odpowiedz na pytania.

Pan Borys mieszka w Magadanie. Jego syn studiuje na uczelni w Kaliningradzie. Pan Borys, gdy była u niego 9:00 rano, zadzwonił do syna z informacją, że zamierza go odwiedzić. Zaraz po rozmowie wsiadł w samochód i wyruszył w podróż.

a) Sprawdź w wyszukiwarce połączeń drogowych, ile kilometrów liczy trasa pana Borysa i ile czasu zajmuje przeciętnie jej przejechanie, a następnie uzupełnij zdanie.

Trasa ma mniej więcej _____, a jej przejechanie zajmie około _____.

b) Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz literę P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

Trasa przechodzi przez terytorium kilku państw.	☐ P	☐ F
Oba miasta położone są w Rosji.	☐ P	☐ F

c) Sprawdź w atlasie nazwy krain geograficznych, przez które będzie przebiegać trasa, a następnie uzupełnij zdanie.

Początkowo trasa wiedzie na północ. Dalej prowadzi do Jakucka, a stamtąd biegnie na południe, by ominąć jezioro _____ – najgłębsze jezioro świata. Następnie przechodzi przez Nizinę _____ – największą nizinę Azji, potem przez _____ – pasmo górskie o dużej rozciągłości południkowej. Później biegnie przez Nizinę _____ – największą nizinę Europy.

- d) Uzupełnij zdanie na podstawie mapy przedstawiającej strefy czasowe w Rosji (podręcznik, s. 143).

Gdy pan Borys zadzwonił do syna, w Kaliningradzie ☐ była północ / ☐ była 9:00 rano. Jest to skutkiem ☐ dużej / ☐ małej rozciągłości ☐ równoleżnikowej / ☐ południkowej Rosji.

2

- Wykonaj zadania na podstawie schematu linii kolejowych w Rosji.

- a) Zaznacz na mapie linię kolejową łączącą stolicę Rosji z obwodem kaliningradzkim. Jeśli potrzebujesz, skorzystaj z atlasu.
b) Zaznacz odpowiednie wyrazy lub oznaczenia tak, aby zdania były prawdziwe.

Trzy punkty: ☐ A / ☐ B / ☐ C / ☐ D mają zbliżoną do siebie wartość szerokości geograficznej, na której klimat jest

☐ korzystny / ☐ niekorzystny dla osadnictwa. Na tym obszarze ☐ występuje / ☐ nie występuje wieloletnia zmarzlina. Jest to teren ☐ o dużej / ☐ o małej gęstości zaludnienia, więc sieć kolejowa jest ☐ silniej / ☐ słabiej rozwinięta niż na południu kraju.

- c) Poniżej wypisano cztery cechy wybranego regionu Rosji. Zaznacz odpowiednie fragmenty zdania, żeby określić, gdzie na powyższej mapie znajduje się ten region.

- 1) starzejące się społeczeństwo
3) styczeń zimniejszy niż lipiec

- 2) rozwinięte rolnictwo
4) duża śmiertelność

Powyżej
podano cechy
regionu, który
znajduje się
w okolicach

☐ punktu C,

☐ punktu D,

na co wskazuje

☐ cecha 1.

☐ cecha 2.

☐ cecha 3.

☐ cecha 4.

3.5 Problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy

- 1 Oceń prawdziwość zdań. Zaznacz literę P, jeśli zdanie jest prawdziwe, lub F, jeśli jest fałszywe.

W niektórych regionach Ukrainy większość obywateli określa swoją narodowość jako rosyjską.	☐ P	☐ F
Na wschodzie Ukrainy więcej mieszkańców mówi po rosyjsku niż po ukraińsku.	☐ P	☐ F
W Donbasie większość mieszkańców mówi w języku ukraińskim.	☐ P	☐ F

- 2 Zaznacz te powody, które sprawiają, że rolnictwo ukraińskie nie przynosi wystarczająco dużych dochodów.

- ☐ mało żyzne gleby
- ☐ przestarzałe metody uprawy
- ☐ niewłaściwe zarządzanie gospodarstwami
- ☐ za mało upraw roślin oleistych

- 3 Na podstawie wypowiedzi ukraińskiej studentki uzupełnij tekst – wpisz odpowiednią nazwę we wskazane miejsce oraz skreśl zbędne wyrazy, aby tekst zawierał prawdziwe informacje.

Na mojej uczelni można się uczyć i zdawać egzaminy, ale można też je zaliczać, nie ucząc się. Wystarczy zapłacić odpowiednią sumę nauczycielowi, by wystawił pozytywną ocenę.

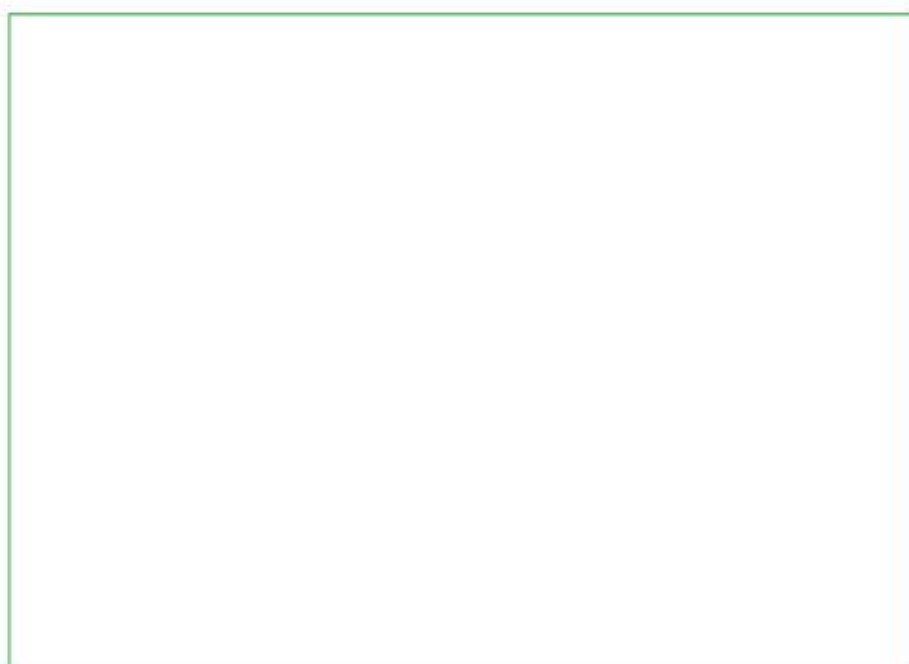
Opisane przez studentkę zjawisko nazywa się _____.
Jest ono na Ukrainie często / rzadko spotykane i dotyczy tylko edukacji / różnych dziedzin życia. Zjawisko to utrudnia / ułatwia współpracę Ukrainy z Unią Europejską.

- 4 Wyjaśnij, na czym polegała aneksja Krymu i jakie w jej sprawie ma zdanie Polska. Użyj wyrazów z ramki w odpowiedniej formie gramatycznej.

akceptuje / nie akceptuje	przyłączenie / odłączenie	za zgodą / bez zgody
Rosja	Polska	Ukraina
protesty	terytorium	mieszkańcy

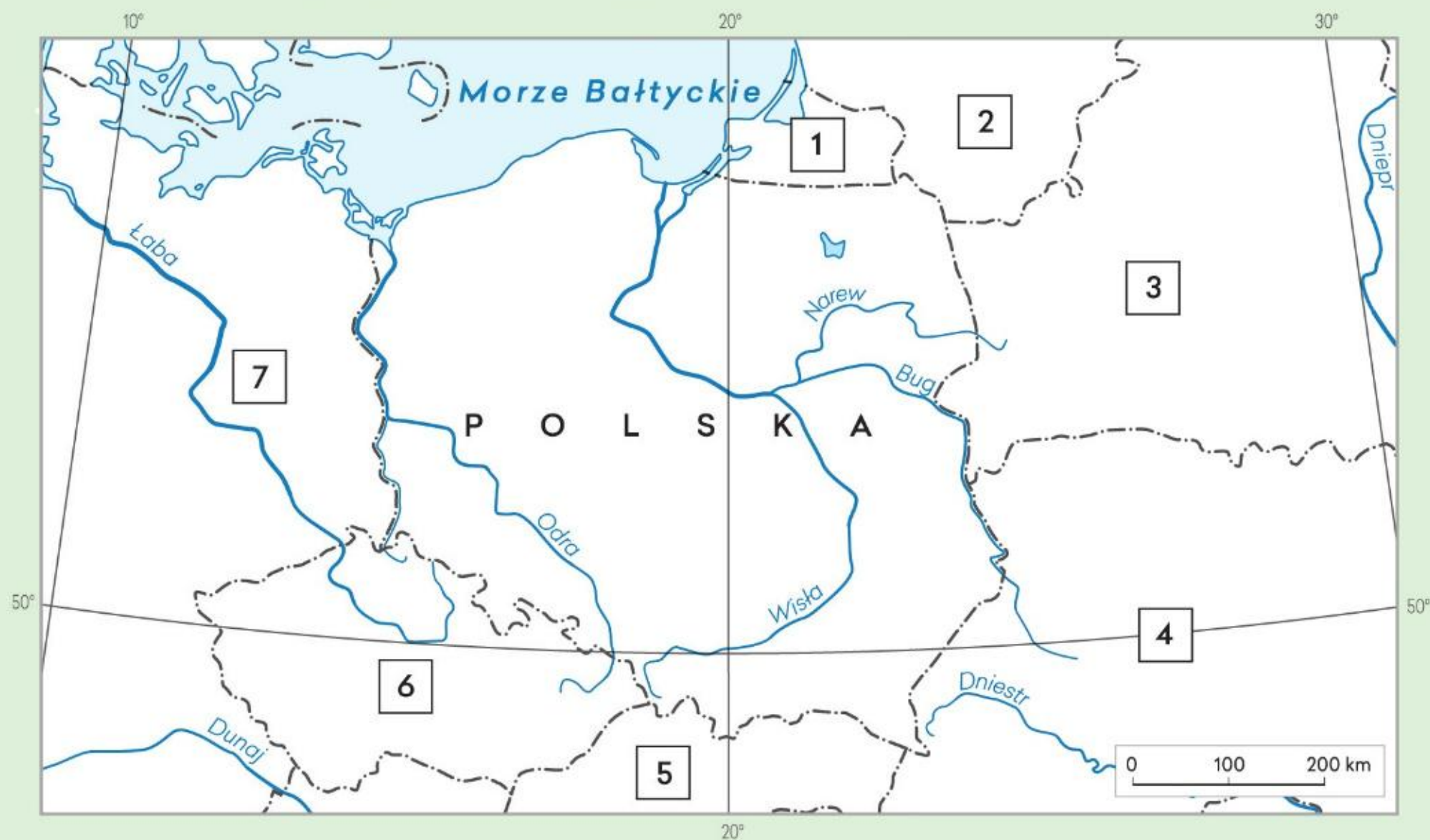
- 5 Podzielcie się na trzy zespoły. Każda grupa zajmie się jednym z problemów dotyczących Ukrainy: społecznym, gospodarczym, politycznym. Przygotujcie listę problemów na podstawie podręcznika (s. 149, 150) lub informacji z serwisów informacyjnych. Następnie wybierzcie jeden z nich i zapiszcie trzy różne scenariusze wydarzeń, do których wybrany przez was problem może prowadzić.

- 6 Skorzystaj z dostępnych źródeł i uzupełnij ilustrację zgodnie z punktami a–f. Pamiętaj, żeby obok ilustracji umieścić odpowiednią legendę.
- Zaznacz i podpisz na mapie stolicę Ukrainy.
 - Zaznacz Krym oraz Donbas.
 - Wyróżnij jednym kolorem fragment obecnej granicy Ukrainy z Rosją, a drugim – z Polską.
 - Narysuj strzałki pokazujące kierunki ukraińskiej emigracji.
 - Pokoloruj obszar, na którym większość obywateli mówi po rosyjsku.
 - Zaznacz okręgi wydobywania węgla kamiennego.

Podsumowanie działu 3

Ćwiczenia 1–5 wykonaj na podstawie mapy.

1 Wpisz nazwy krajów sąsiadujących z Polską oznaczonych na mapie kolejnymi numerami.

1. _____	5. _____
2. _____	6. _____
3. _____	7. _____
4. _____	

2 Poniżej przedstawiono cechy charakterystyczne państw sąsiadujących z Polską. Uzupełnij mapę – zapisz na terytorium danego państwa te litery, którymi oznaczono jego cechy.

- A. Terytorium tego kraju leży na dwóch kontynentach.
- B. W tym państwie duże znaczenie ma turystyka górska, między innymi w Tatrach.
- C. Jedno z najbogatszych państw świata, w którym gospodarka oparta jest na nowoczesnym przemyśle.
- D. Wielu turystów przyjeżdża tutaj ze względu na walory kulturowe kraju. Spośród nich większość odwiedza Pragę – stolicę kraju.

- E. Wielu obywateli stąd emigruje, w tym duża część – do Polski.
- F. Państwo, które łączy z Polską wspólny obiekt na liście światowego dziedzictwa UNESCO – Puszcza Białowieska.
- G. W Wilnie, stolicy kraju, mieszka wielu Polaków.

3 Zaznacz na mapie te odcinki polskiej granicy, do których przekroczenia jest wymagany tylko dowód osobisty. Dlaczego na pozostałych granicach są wymagane dodatkowe dokumenty? Zapisz odpowiedź.

4 Zaznacz znakiem ✕ informacje, które dotyczą podanych państw.

	Przynależność do Unii Europejskiej	Dostęp do Morza Bałtyckiego	Liczba ludności większa niż w Polsce	Brak dostępu do morza
Białoruś	☐	☐	☐	☐
Czechy	☐	☐	☐	☐
Litwa	☐	☐	☐	☐
Niemcy	☐	☐	☐	☐
Rosja	☐	☐	☐	☐
Słowacja	☐	☐	☐	☐
Ukraina	☐	☐	☐	☐

5 Opisz, na czym polega restrukturyzacja przemysłu Nadrenii Północnej-Westfalii. Do opisu użyj wyrazów z ramki we właściwej formie gramatycznej.

przemysł <i>high-tech</i>	górnictwo	hutnictwo	komputery	robotnicy
---------------------------	-----------	-----------	-----------	-----------

6 Spośród wymienionych problemów zaznacz te, które dotyczą zarówno Rosji, jak i Ukrainy.

- ☐ korupcja
- ☐ gospodarka zależna od eksportu surowców energetycznych
- ☐ przewaga usług w strukturze gospodarki
- ☐ konflikt zbrojny z innym krajem
- ☐ duża emigracja zarobkowa

7 Zaznacz w tekście właściwe wyrazy.

W Rosji przeważają tereny ☐ wyżynne / ☐ nizinne, na których ☐ często / ☐ rzadko występują jeziora.

Większość terytorium Rosji jest położona w strefie klimatu ☐ umiarkowanego / ☐ podzwrotnikowego. Klimat większej części kraju jest ☐ chłodny / ☐ ciepły.

W krajobrazie Rosji przeważa krajobraz ☐ tajgi i tundry / ☐ stepu i półpustyni. Na północy kraju duży wpływ na krajobraz ma ☐ rozpuszczanie skał wapiennych przez wodę / ☐ okresowe rozmarzanie górnej warstwy gruntu.

Rosja to kraj o ☐ dużej / ☐ małej rozciągłości równoleżnikowej, dzięki czemu znajduje się w ☐ 4 / ☐ 11 strefach czasowych.

8 Na podstawie dostępnych źródeł uzupełnij tabelę walorów turystycznych.

Państwo	Walory turystyczne	
	naturalne	kulturowe
Czechy		
Słowacja		
Białoruś		

Grupa MAC S.A.
ul. Witosa 76
25-561 Kielce

www.mac.pl

ISBN 978-83-8108-596-0

indeks 881343